

FORNYINGS-, ADMINISTRASJONS-
OG KIRKEDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Handlingsplan for samiske språk

- status 2010 og videre innsats 2011

Fápmu

Aktijvuohhta

Gievrrudahka

Vieksiesvoete

Ektievoete

Suodjalit

Searvevuohhta

Vaarjelidh

FORNYINGS-, ADMINISTRASJONS-
OG KIRKEDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Handlingsplan for samiske språk

- status 2010 og videre innsats 2011

INNHold

Statsrådets forord	8
En bred og langsiktig innsats for de samiske språkene	10
Forvaltningsområdene for samiske språk i Finland, Sverige og Norge	11
Kommunenes arbeid med samiske språk	12
Fylkeskommunenes arbeid med samiske språk	12
Statlige virksomheters arbeid med samiske språk.....	13
Sametingets arbeid med samiske språk.....	13
Dagens situasjon for de samiske språkene i Norge	15
Barnehager og grunnopplæringen	15
Mål, utfordringer, langsiktige strategier og tiltak	18
LÆRE:	
Styrke opplæringen i og på nord-, lule- og sørsamisk på alle nivåer	18
Samiske barnehagetilbud	19
<i>Tiltak 1. Informasjon om etablering av barnehagetilbud til samiske barn</i>	19
<i>Tiltak 2. Kompetanseutvikling med fokus på språk</i>	19
<i>Tiltak 3. Språkmotiveringsseminar</i>	20
<i>Tiltak 4. Utvikling av pedagogisk materiell</i>	21
Grunnoppplæringstilbudet i og på samisk.....	21
<i>Tiltak 5. Senter for samisk i opplæringen</i>	21
<i>Tiltak 6. Kartlegging av elevenes vurdering av samiskopplæringen</i>	22
<i>Tiltak 7. Veiledninger til læreplaner</i>	22
<i>Tiltak 8. Informasjon om videre utdannings- og jobbmuligheter rettet mot ungdom</i>	22
<i>Tiltak 9. Utarbeide statistikk for samiskopplæringa i den videregående skolen</i>	22
<i>Tiltak 10. Oversette og tilpasse kartleggingsprøve i lesing på Vg1 til samisk</i>	22
<i>Tiltak 11. Tilsyn med kommunenes og fylkeskommunenes gjennomføring av retten til undervisning i samisk</i>	22
<i>Tiltak 12. Justering av fag- og timefordeling</i>	23
<i>Tiltak 13. Nettverk for fjernundervisning</i>	23
<i>Tiltak 14. Samarbeid med Sverige om samiskundervisning</i>	23
<i>Tiltak 15. Prosjektsamarbeid om samiskundervisning over grensene</i>	23
Samiske læremidler	24
<i>Tiltak 16. Samiske læremidler – produksjon, distribusjon og oversettelse</i>	24
<i>Tiltak 17. Informasjonstiltak om rett og plikt til samiskopplæring</i>	24
Språkopplæring og alfabetisering for voksne	24
<i>Tiltak 18. 5-årig voksenopplæringsprogram i samisk</i>	24
<i>Tiltak 19. Samisk voksenopplæringsprosjekt</i>	25
<i>Tiltak 20. Sørsamisk språkopplæring for voksne</i>	25
<i>Tiltak 21. Alfabetiseringsprosjekt for voksne i Troms</i>	25
Høyere utdanning og rekruttering	25
<i>Tiltak 22. Samisk lærerutdanning</i>	25

Tiltak 23. Rekrutteringstiltak til samisk lærerutdanning og lærerutdanning med samisk i fagkretsen	26
Tiltak 24. Kartlegging av behov for samiskspråklige lærere	26
Tiltak 25. Ettergivelse av deler av studielån	27
Særlige tiltak for styrking av lulesamisk og sørsamiske språk	27
Tiltak 26. Sørsamiske barnehagetiltak	27
Tiltak 27. Lulesamiske barnehagetiltak	27
Tiltak 28. Samiske språktiltak i barnehagen	27
Tiltak 29. Sørsamisk språkleir	28
Tiltak 30. Lulesamisk språkleir	28
Tiltak 31. Karriereveiledning til samiske elever og kandidater	28
Tiltak 32. Kurs i fjernundervisningspedagogikk	28
Tiltak 33. Utviklingsprosjekt i Nord-Trøndelag fylkeskommune	29
Tiltak 34. Rådgivning på videregående skoler i sørsamiske områder	29
Andre språktiltak	29
Tiltak 35. Revitalisering av samisk språk i markasamiske områder i Sør-Troms og Nordre Nordland	29
Tiltak 36. Revitalisering av østsamisk språk og kultur	29
Tiltak 37. Revitalisering av pitesamisk språk og kultur	30

BRUKE:

Øke det offentlige tilbud på samisk til brukere på alle samfunnsarenaer	31
Tiltak 38. Gjennomgang av samelovens språkregler	33
Samiskspråklige ansatte i offentlig forvaltning	33
Tiltak 39. Tolkeutdanning og autorisasjon av tolker	33
Nødmeldetjenesten	33
Barnevernet	34
Tiltak 40. Evaluering av videreutdanning	34
Tiltak 41. Forskriftsfesting av tilsynsordningen	34
Helse- og omsorgstjenester	34
Tiltak 42. Tolketjenester i helseforetakene	34
Tiltak 43. Tilsyn	34
Tiltak 44. Likeverdige tjenester i lule- og sørsamiske områder	35
Tiltak 45. Fraseordbok til bruk i helse- og omsorgstjenesten	35
Arbeids- og velferdsforvaltningen	35
Tiltak 46. Informasjon på samisk i NAV	35
Tiltak 47. Brukerundersøkelser	36
Kirkelige tjenester på samisk	36
Tiltak 48. Tilskudd til bibeloversettelse	36
Tiltak 49. Forsøk med samisk menighet i sørsamisk språkområde (2009-2012)	36
Tiltak 50. Oversettelse/tilpasning av tekster til gudstjenesten	37
Skatteetaten	37
Tiltak 51. Skatteetaten – utvidet tilbud på samisk	37
Kriminalomsorgen	37
Tiltak 52. Rekruttering av samiskspråklig fengselspersonale	37
Tiltak 53. Kriminalomsorgssenter med kompetanse på samisk språk og kultur	38

Sekretariatet for konfliktrådene	38
<i>Tiltak 54. Samisk språk i konfliktrådene</i>	38
Politiet	38
<i>Tiltak 55. Økt samisk språk og kulturforståelse i politiet</i>	38
<i>Tiltak 56. Styrking av samisk språk i politiet</i>	39
<i>Tiltak 57. Innarbeide de samiske språkene i elektronisk programvare</i>	39
<i>Tiltak 58. Rekruttering av personer med samisk bakgrunn til Politihøgskolen</i>	39
Regjeringens bruk av samiske språk	39
<i>Tiltak 59. Økt utgivelse av regjeringens dokumenter på samisk</i>	39
Terminologiutvikling og ordbøker	39
<i>Tiltak 60. Forvaltningstermer</i>	40
<i>Tiltak 61. Prosjekt samiske lovtermer</i>	40
<i>Tiltak 62. Godkjenningsordning for samiske lovoversettelser</i>	41
Samisk språk og IKT	41
<i>Tiltak 63. Krav til bruk av felles tegnsatt for offentlige virksomheter</i>	41
Språkteknologi	42
<i>Tiltak 64. Samiske rettskrivingsverktøy – permanent drifts- og utviklingsorganisasjon for Divvun</i>	43
<i>Tiltak 65. Kartlegging og utvikling av samiske ordbøker</i>	45

SE:

Synliggjøre samiske språk i det offentlige rom	46
Samiske stedsnavn og skilting på samisk	47
<i>Tiltak 66. Kartlegging av vegskilting på samisk</i>	47
Møteplasser	47
<i>Tiltak 67. Samiskspråklige møteplasser for barn og ungdom</i>	47
Internett	48
<i>Tiltak 68. Styrking av samiske språk gjennom sosiale medier</i>	48
<i>Tiltak 69. Informasjon på samisk til ungdom</i>	48
Media	49
<i>Tiltak 70. Samiske aviser – økt bruk av lulesamisk og sørsamisk</i>	50
<i>Tiltak 71. Sørsamisk mediesenter</i>	50
Litteratur	51
<i>Tiltak 72. Innkjøpsordning for samisk litteratur</i>	51
<i>Tiltak 73. Litteraturstipend for samisk ungdom</i>	51
Film	51
Behov for forskning og kunnskapsutvikling	52
<i>Tiltak 74. Utvikling av samisk forskning og høyere utdanning</i>	53
<i>Tiltak 75. Bygge opp forskningskompetanse på sørsamisk og lulesamisk språk</i>	54
<i>Tiltak 76. Kartlegging av bruk av samiske språk</i>	54
<i>Tiltak 77. Fag- og ressurscenter</i>	55
<i>Tiltak 78. Konferanse om samisk skoleforskning</i>	55

Statsrådets forord

Samiske språk står sterkere i den offentlige bevissthet enn noen gang. Lover og ordninger som ivaretar språklige rettigheter har bidratt til å øke samiske språks status. Samiske barn og unge har mulighet til å møte de samiske språkene på flere arenaer enn før og muligheten til å lære samiske språk har aldri vært bedre. Flere og flere offentlige virksomheter jobber aktivt med samisk språk og vi ser at det i samiske områder legges ned et stort og viktig arbeid for å ta tilbake og utvikle de samiske språkene.

Likevel har vi mange utfordringer for å sikre at samiske språk fortsatt skal være levende språk i Norge. Regjeringen vil at samiske språk skal være naturlige bruks- og samhandlingsspråk, også i kontakten med det offentlige. Dette er ikke alltid tilfelle i dag, heller ikke innenfor forvaltningsområdet for samiske språk. Vi opplever også nedgang i antallet elever som tar samisk i grunnskolen og i antallet barn i samiske barnehager. Lulesamisk og sørsamisk språk er fortsatt i en spesielt utsatt stilling.

Flertallsregjeringen presenterer derfor i denne første revideringen av handlingsplanen ytterligere tiltak for å styrke samisk språkutvikling. Vi har siden 2009 satt 23 millioner kroner på oppfølgingen av handlingsplanen. Flere departementer har i tillegg satsinger på samiske språk innenfor eksisterende rammer. I tillegg til økte ressurser, tror jeg at et av de viktigste resultatene så langt har vært en større bevissthet om og fokusering på ansvaret for samiske språk, både hos offentlige myndigheter og i samfunnet for øvrig.

Framtiden for de samiske språkene er avhengig av at samiske barn og unge kan tilegne seg språket gjennom skole og barnehage. Dette er et felt som må vies stor oppmerksomhet i handlingsplanperioden. For å sikre at alle har kunnskap om sine rettigheter til opplæring i samisk i barnehage og grunnopplæring,

har vi styrket informasjonen om disse temaene. God kvalitet i opplæringen er viktig for at elevene skal oppleve samiskundervisningen som positiv. Styrkingen av Senter for samisk i opplæringen ved Samisk høgskole vil være viktig for kvalitetsutvikling i samiskopplæringen.

Rekruttering til samisk utdanning og utdanning med samisk i fagkretsen er av avgjørende betydning for å sikre samfunnet den nødvendige kompetanse i de samiske språkene i fremtiden. Særlig er behovet for lærere og førskolelærere med samiskkompetanse stort. Regjeringen har derfor satt i gang en rekke tiltak for rekruttering, herunder nedskrivning av studielån for studenter som tar samiske lærerutdanninger eller lærerutdanning med samisk i fagkretsen.

Tilgang på språkteknologiske verktøy, som korrekturprogram, pedagogiske program og digitale ordbøker, er uvurderlige hjelpemidler i språksammenheng. Regjeringen har derfor etablert Divvunprosjektet som en permanent drifts- og utviklingsorganisasjon knyttet til Universitetet i Tromsø.

Da regjeringen la fram Handlingsplan for samiske språk våren 2009, la vi spesielt vekt på å synliggjøre nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk som likeverdige

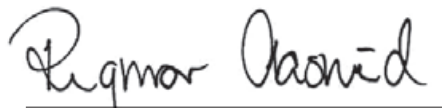
Rigmor Aasrud
Foto: Johnny Syversen

«Regjeringen vil at samiske språk skal være naturlige bruks- og samhandlingspråk, også i kontakten med det offentlige»

språk. Dette er fortsatt viktig for å bevare og utvikle mangfoldet i samisk kultur og samfunnsliv.

Tospråklighetstilskuddet til kommuner og fylkeskommuner, som forvaltes av Sametinget, er økt med 14 millioner kroner siden 2006 og vi har under flertallsregjeringen fått tre nye kommuner i forvaltningsområdet for samisk språk; Tysfjord, Snåsa og Lavangen. Røyrvik kommune har søkt om innlemmelse og det pågår utredninger og vurderinger om innlemmelse i kommunene Tromsø, Skånland og Evenes. Jeg har stor tro på at innlemmelse i forvaltningsområdet er et av de beste virkemidlene for å få til systematisk språkarbeid i en kommune. Regjeringen er derfor positiv til ytterligere utvidelse av forvaltningsområdet.

Myndighetene kan iverksette tiltak og ordninger som kan bidra til vern og utvikling av de samiske språkene, men det er fortsatt helt avgjørende for de samiske språkenes fremtid at samene selv bruker språket aktivt.

Rigmor Aasrud

EN BRED OG LANGSIKTIG INNSATS FOR DE SAMISKE SPRÅKENE

Det overordnede målet i regjeringens politikk for de samiske språkene er å legge til rette for en trygg framtid for språkene i Norge. Et viktig mål er å få flere samiske språkbrukere. Dette krever en bred og langsiktig innsats på alle samfunnsområder.

En trygg framtid for de samiske språkene forutsetter en sterkere innsats for lule- og sørsamisk språk. På grunn av spredt bosetning og få samer i forhold til majoritetsbefolkningen i disse områdene, er det her en spesiell utfordring når det gjelder vitaliseringsarbeid. Særlig gjelder dette i sørsamiske områder. Sørsamer og lulesamer er minoriteter i det samiske samfunnet. Det er derfor nødvendig at alle som har et ansvar for samisk språk setter inn spesiell innsats for å styrke disse språkene.

For østsamisk/skoltesamisk og pitesamisk vil innsatsen måtte dreie seg om å sette i gang lokale og grenseoverskridende språkprosjekter som bygger på den faktiske situasjonen for disse språkene. I dag er det ikke realistisk å se disse språkene som levende språk på ulike samfunnsområder på samme måte som for nord-, sør- og lulesamisk.

Regjeringen vil i handlingsplanperioden legge grunnlaget for en sterkere innsats for de samiske språkene – nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk på ulike samfunnsområder – særlig innenfor opplæring, utdanning, offentlig tjeneste- og omsorgsyting, samt bruk og synliggjøring av samisk i offentlig sammenheng. En forutsetning for en trygg framtid for de samiske språkene er å fremme språkenes status, og å synliggjøre etablerte språklige rettigheter for bru-

kere og myndigheter på ulike nivå. Samisk språk må dyrkes på alle arenaer hvor samer lever og møtes, og det er derfor viktig med fokus på arenaer og møtesteder for samisk språk.

En trygg framtid for de samiske språkene forutsetter også at den enkelte same selv søker å styrke og utvikle sin egen kompetanse i samisk språk, bruke språket i flest mulig situasjoner, og så langt som mulig overføre språket til de neste generasjoner.

En trygg framtid for de samiske språkene forutsetter at lokalsamfunnene verner om og dyrker fram gode vilkår for samisk språkutvikling i sine områder.

En trygg framtid for de samiske språkene forutsetter at kommuner der samene bor, både innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samiske språk, tar ansvar for å sikre den samiske befolkningen i kommunen gode vilkår for opplæring i samisk i barnehage, grunnskole og videregående skole. Samiskspråklige skilt på og i kommunale bygninger, og flerspråklige vegskilt vil bidra til å synliggjøre kommunens samiskspråklige tilhørighet.

Kunnskap om samiske forhold innenfor egen sektor eller virksomhet er en forutsetning for gode og likeverdige offentlige tjenestetilbud til den samiske befolkningen. Også kommunikasjon og informasjon på samisk til samiske brukere er sentralt for å gi et tilstrekkelig godt tilbud. Dette er også et ansvar som påligger statlige etater.

God kvalitet i tjenestetilbudet forutsetter at det

finnes personell med kompetanse i samisk språk og kultur. Tilstrekkelig personell med samisk språk- og kulturkompetanse er avgjørende for samiske brukeres opplevelse av kvalitet i tjenestene. Rekruttering og etterutdanning av personell er nødvendig for å få dette til. Dette betinger systematisk planlegging i den enkelte virksomhet.

Regjeringens arbeid med samiske språk i Norge har følgende overordnede mål:

- De samiske språkene nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk skal utvikles og være levende språk også i framtiden
- De samiske språkene skal fremmes og synliggjøres
- Alle skal ha rett til å tilegne seg samisk språk
- Samiskspråklige rettigheter skal styrkes og gjøres kjent
- De tre samiske språkene, nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk, skal gis likeverdige utviklingsmuligheter
- Offentlige institusjoner skal være bevisst sin bruk av samisk språk, både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.
- Kunnskap om de samiske språkene i Norge skal utvikles og bevarer for framtiden.

Målene gjelder for handlingsplanperioden og konkretiseres gjennom tiltakene i handlingsplanen. Handlingsplanen oppdateres årlig gjennom en egen statusrapport.

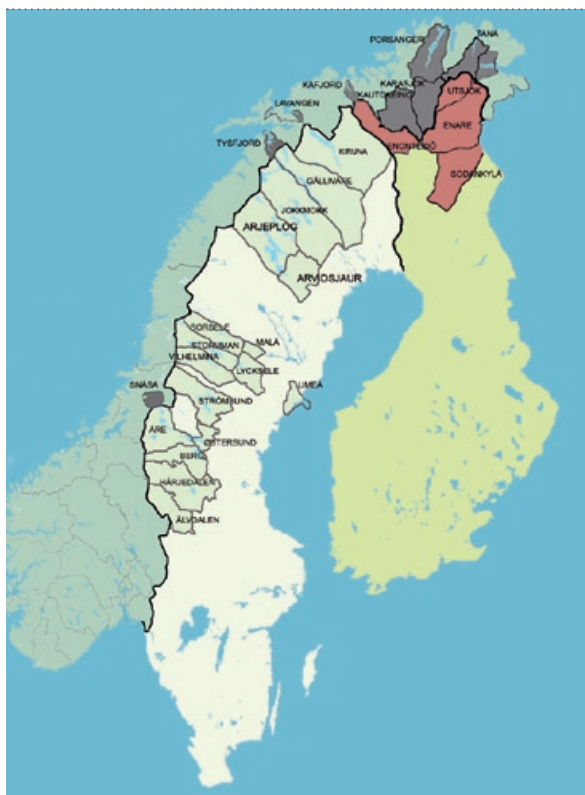
Forvaltningsområdene for samiske språk i Finland, Sverige og Norge

Finland har hatt en samisk språklov siden 1991 og en ny samisk språklov trådte i kraft 2004. Målet med den finske språkloven er dels å trygge den grunnlovsfestede retten for samer til å bevare og utvikle sitt språk og sin kultur og dels å trygge samenes rett til å anvende sitt eget språk, enaresamisk, nordsamisk eller skoltsamisk, hos domstoler og andre myndigheter. Dessuten pålegges det allmenne en plikt til å tilgodese og fremme samenes språklige rettigheter. Loven setter krav til statlige og kommunale myndigheter innenfor forvaltningsområdet, samt enkelte krav til sentrale myndigheter utenfor forvaltningsområdet. Forvaltningsområdet omfatter Anár-Enare, Enodat-Enontekiö, Soađegilli-Sodankylä och Ohcejohka-Utsjoki kommuner.

Den første samiske språkloven i Sverige trådte i kraft 1. april 2000. Den ga samer rett til å bruke samisk i kontakt med myndigheter og domstoler. Den ga også samer rett til barne- og eldreomsorg på sitt eget språk. Forvaltningsområdet omfattet Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk og Kiruna kommune.

1. januar 2010 trådte en ny lov om nasjonale minoriteter og minoritetsspråk i kraft. I og med denne loven ble forvaltningsområdet for samisk språk utvidet til å gjelde ytterligere 13 kommuner. Forvaltningsområdet for samisk språk omfatter i dag kommunene Arvidsjaur, Berg, Härjedalen, Lycksele, Malå, Sorsele, Storuman, Strömsund, Umeå, Vilhelmina, Åre, Älvdalen og Östersund i tillegg til Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk och Kiruna.

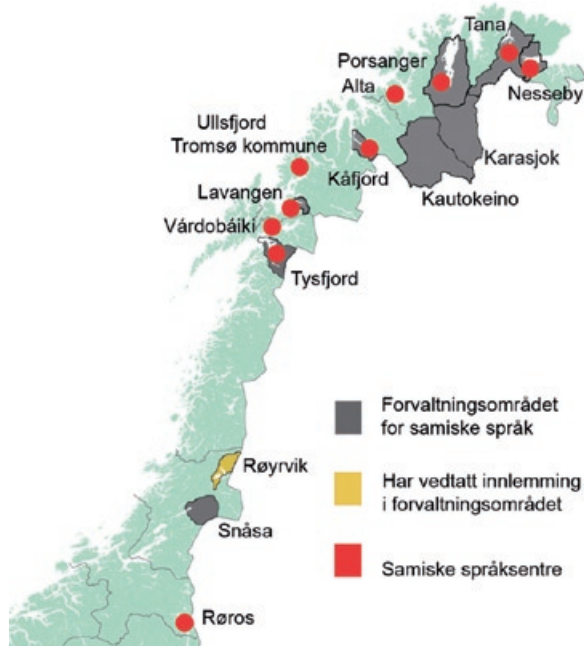
1. juli 2009 ble det innført en ny språklov i Sverige. Språkloven slår fast at svensk er hovedspråket i det svenske samfunnet, men også at det allmenne har plikt til å beskytte og fremme samisk språk, i tillegg til øvrige nasjonale minoritetsspråk og tegnspråk. Loven slår også fast alle som tilhører en nasjonal minoritet skal gis mulighet til å lære seg, utvikle og bruke minoritetsspråket.

Forvaltningsområdene for samiske språk i Finland, Sverige og Norge

Kommunenes arbeid med samiske språk

Kommuner spiller en sentral rolle i arbeidet med å styrke samisk språk i alle områdene hvor samene er bosatt. Beslutninger på kommunalt nivå har avgjørende betydning for at samisk språk og samisk kultur i kommunen kan utvikle seg på en god måte. Det er viktig at kommunene legger til rette for at samisk kultur og språk skal kunne bevares og utvikles, også i byer og tettsteder med mange samiske innbyggere. Slik tilrettelegging kan skje gjennom barnehage-tilbud, opplæring i samisk i grunnskolen, helse- og sosialtjenester, eldreomsorg, skilting på samisk og arenaer for utøvelse av samisk språk og kultur.

I kommuner med samisk befolkning bør kommuneplanleggingen offensivt ta opp oppgaver for å legge til rette for vern og utvikling av samisk kultur, samisk språk og samfunnsliv. Kommuner utenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler kan bidra til revitalisering av de samiske språkene, bl.a. gjennom skilting på samisk, gjennom feiring av Samefolkets dag og gjennom å legge til rette for aktiviteter for den samiske befolkningen i lokalsamfunnet. Kommunene bør også ha bevissthet rundt å integrere det samiske aspektet i ordinære tjenester.

Innenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler har kommunene et særskilt ansvar for å tilby informasjon og tjenester til den samiske befolkningen. Oppbygging av kompetanse i samisk språk og samisk kultur er viktig for at kommunene skal kunne tilby gode tjenester til samiske brukere. Kommunene innenfor forvaltningsområdet blir fra Sametinget tildelt særskilte midler til gjennomføring av sine forpliktelser i samelovens bestemmelser. Det er i tillegg viktig at disse kommunene er bevisste på å prioritere tiltak for de samiske språkene innenfor ordinære virkemidler.

Tromsø kommune gjorde et politisk vedtak om å skille på norsk og samisk i Fokuskvartalet, som sto ferdig i 2004. Bygget inneholder rådhus, bibliotek og kino.

Fylkeskommunenes arbeid med samiske språk

Fylkeskommunene kan spille en viktig rolle som pådrivere i arbeidet med samisk språk i eget fylke. Fylkeskommunene bør sørge for kompetanse i samisk språk og kultur både innenfor sin administrasjon og innenfor de tjenester de har ansvar for.

Fylkeskommuner innenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler omfatter i dag Finnmark fylkeskommune, Troms fylkeskommune, Nordland fylkeskommune og Nord-Trøndelag fylkeskommune. Disse fylkeskommunene mottar tospråklighetsmidler fra Sametinget.

Fylkeskommunene har gjennom fylkesplanleggingen mulighet til å koordinere arbeidet med den samiskspråklige utviklingen innenfor eget fylke. Gjennom sine samarbeidsavtaler med Sametinget har fylkeskommunene i Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Hedmark fylkes-

kommunene påtatt seg å arbeide for å styrke samisk språk, kultur, samfunnsliv og samiske næringer i fylkene. For at dette arbeidet skal føre til en mest mulig helhetlig satsing er det viktig at fylkeskommunene har et aktivt samarbeid med Sametinget, kommunene og statlige virksomheter i fylkesplanleggingen.

Statlige virksomheters arbeid med samiske språk

Kulturdepartementet er språkpolitisk ansvarlig fagdepartementet, og har et overordnet og sektorevergripende ansvar for å utforme, tolke og fremme språkpolitiske mål i Norge. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har hovedansvaret for forvaltningen av språkreglene i sameloven og samordningen av regjeringens arbeid med Den europeiske pakten for regions- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten), og har en egen tilskuddspost for tiltak for samiske språk. Alle departementene har på sine fagområder et viktig ansvar for samiske språk.

Statlige etater har, som regjeringens utøvende organer, et spesielt ansvar for å ivareta samiske brukeres rettsikkerhet og hensynet til at offentlige tjenester er tilpasset den samiske befolkningens språk- og kulturbakgrunn.

God kvalitet i tjenestetilbudet forutsetter kunnskap om samisk språk og kultur. Innenfor forvaltningsområdet er det avgjørende å sørge for tilstrekkelig personell med samisk språk- og kulturkompetanse for at samiske brukere skal oppleve kvalitet i tjenestene.

Kunnskapsbehovet kan omfatte folkerettslige forpliktelser, norsk politikk og lovgivning knyttet til samiske forhold, kunnskap om språklige, kulturelle, historiske og næringsmessige forhold, kunnskap om samiske institusjoner og organisasjoner, samt mer spesialisert kunnskap knyttet til egne saksfelt. Det er viktig at arbeidsgivere med behov for slik kompetanse legger til rette for kompetanseutvikling gjennom egen kompetanseplanlegging og rekruttering.

Regjeringen ser det som viktig å synliggjøre samepolitiske mål i tildelingsbrev til statlige etater. Dette er i 2010 fulgt opp i tildelingsbrev til flere aktuelle etater, jf. tiltakene tiltak 2 (fylkesmenn på opplæringsområdet), tiltak 11 (Utdanningsdirektoratet),

tiltak 43 og 44 (NAV) og tiltak 39 (helseforetakene). Departementene vurderer løpende behovet for slik synliggjøring i flere tildelingsbrev i planperioden.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har i embetsoppdraget til fylkesmennene understreket at det er et mål å øke det offentliges tilbud på samisk, blant annet ved å styrke den samiskspråklige og kulturelle kompetansen innenfor offentlige virksomheter, og ved å øke informasjonen på samisk til samiske brukere. Også i tildelingsbrevet til Direktoratet for IKT og forvaltning har departementet tydeliggjort direktoratets ansvar for samiske språk og informasjon på samisk.

Sametingets arbeid med samiske språk

Sametingets hovedmål for arbeidet med samiske språk er å synliggjøre og videreutvikle eksisterende arenaer, etablere nye arenaer for samisk språk, vitalisere samisk språk i områder der språket står svakt, og videreutvikle og styrke bruken av samisk i områder der samisk er dagligspråk. Dette vil Sametinget oppnå ved aktivt å bruke de virkemidlene de forvalter, og gjennom dialog med lokale, regionale og sentrale myndigheter og andre relevante aktører.

Sametinget har i 2011 satt av til sammen 59,2 mill. kroner til tilskudd til samiske språk (inkludert tospråklighetstilskudd). Av dette fordelte Sametinget i 2011 5,7 mill. kroner i grunntilskudd til 10 språksentra, og 7,6 mill. kroner er satt av til søkerbaserte ordninger. Sametinget ga i 2010 tilsagn til 19 språkprosjekter innenfor forvaltningsområdet og 22 språkprosjekter utenfor forvaltningsområdet (til sammen 6,6 mill. kroner). Videre har Sametinget språkutvikling som et av de prioriterte tiltakene under Samefolkets fond. I 2010 ble det satt av 1,5 mill. kroner og gitt tilsagn til 6 språkprosjekter.

Det er i 2011 satt 1,2 mill. kroner til språktiltak og 2 mill. kroner til litteraturløstiltak under Samefolkets fond.

Sametinget har i 2011 fordelt 46 mill. kroner i tospråklighetstilskudd til kommuner og fylkeskommuner i forvaltningsområdet for samelovens språkregler. Sametinget har gjennomført en evaluering av tilskuddet for tospråklighet til kommuner og

fylkeskommuner innenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler. Evalueringen skal være en del av grunnlaget for vurdering av blant annet beregningsregler og rapporteringskrav for tilskuddet. Sett i en språksammenheng er også Sametingets tilskudd til opplæring – dvs. læremidler, barnehager og stipend – svært viktige virkemidler for å nå de målene som er satt for utviklingen av samiske språk. Sametinget har i 2010 satt av til sammen 31,3 mill. kroner til tilskudd til samisk opplæring. I tillegg gir Sametinget tilskudd til museum, kultursentre og kulturhus, og tilskudd til tiltak innen helseområdet, som også har stor betydning for å skape de beste rammevilkårene for samisk språk.

Som et ledd i arbeidet med vurdering og eventuell endring av ordningen har Sametinget gjennomført møter med alle kommunene og fylkeskommune i forvaltningsområdet for samisk språk. Det er også avholdt et eget seminar på Sametinget hvor kommunene og fylkeskommunene har fått anledning til å komme med sine synspunkter. Sametinget har hatt forslag til nye beregningsregler på høring, med frist for uttalelser 1. desember 2010.

Sametinget vil videre styrke og utvikle samiske språk gjennom arbeidet med utvikling av samisk terminologi, og styrke, bevare og synliggjøre samiske språk gjennom arbeidet med samiske stedsnavn.

Samisk språknemnd er sametingenes felles organ for arbeidet med samiske språk, og er organisatorisk knyttet til Samisk parlamentarisk råd. Sametinget har i samarbeid med Samisk språknemnd arbeidet for å utvikle samarbeidsformene, for dermed å forbedre gjennomføringen av terminologiarbeidet. Sametinget har et terminologi- og stednavnteam, som vurderer termlister. Termlistene blir deretter sendt til Samisk språknemnd, som avholder møte med nordiske termgrupper (nord-, lule- og sørsamisk), som godkjenner termene. Deretter har disse termene vært registrert i termbanken risten.no. Sametinget arbeider med et nytt termprogram. Dette arbeidet er helt i startfasen. Inntil den nye termbanken er på plass, vil de godkjente termlistene offentliggjøres på Samisk språknemnds nettsted www.giella.org. Sametinget arbeider videre med å utvikle termer for kulturinnenettstedet Askeladden (nordsamisk). Det er også nylig satt i gang et sørsamisk termprosjekt for samfunnsfag.

Sametinget er i dialog med ulike aktører i arbeidet med styrking av samiske språk, også internasjonalt. Sametinget har for eksempel i møte med Ekspertkomiteen for den europeiske pakten for region- og minoritetsspråk, informert om situasjonen for de samiske språkene i Norge.

Sametinget har løpende dialog med kommuner og de samiske språksentrene gjennom møter, seminarer og konferanser i arbeidet for bevaring og utvikling av samiske språk. Disse er svært viktige aktører for Sametinget å samarbeide med. I løpet av 2009 har det blitt opprettet et nytt språksenter i Lavangen kommune, Ástávuona giellagoahtie.

Sametinget satte i 2009 i gang et 5-årig språkprogram. Målet er at det gjennom språkprogrammet skal settes i gang tiltak som kan resultere i flere samiske språkbrukere. Et av tiltakene er opplæringstilbud i samiske språk for voksne som ikke kan samisk, jf. tiltak 17.

Sametingets stipendordninger gjelder elever med samisk i fagkretsen ved videregående skole og studenter i høyere utdanning. Det er satt av 4,75 mill. kroner til dette i 2011. 437 elever fra videregående skoler fikk stipend i 2010. 116 stipender ble tildelt studenter under høyere utdanning i 2010, en økning på 34 fra 2009.

Sametinget har i slutten av 2010 igangsatt arbeidet med å utarbeide en melding om samiske språk, hvor man vil ta for seg de utfordringer språket står ovenfor. Det skal utarbeides mål og strategier for hvordan man på best mulig måte kan styrke og utvikle de samiske språkene på ulike områder.

DAGENS SITUASJON FOR DE SAMISKE SPRÅKENE I NORGE

Utviklingen for nordsamisk språk har på mange måter vært positiv de siste tiårene. Utviklingen av samiskspråklige rettigheter fastsatt i samelovens språkregler, rett til opplæring i og på samisk i henhold til opplæringsloven, samiske media og litteratur og en rekke tiltak for å styrke samisk språk, har ført til at nordsamisk har fått en sterkere posisjon i samfunnet. Det er imidlertid fortsatt store utfordringer knyttet til å bevare og utvikle nordsamisk som levende bruks- og samhandlingsspråk også i framtiden. Spesielt gjelder dette områdene utenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler.

Lulesamisk og sørsamisk språk er minoritetsspråk også i samisk sammenheng og har derfor i mange sammenhenger kommet i skyggen av utviklingen sammenlignet med nordsamisk. Dette har medført at disse språkene har vært lite synlige i samfunnets satsing på samisk språk. Lulesamiske og sørsamiske språkbrukere har derfor færre muligheter til å møte sitt språk i litteratur, film, musikk, i media og i det offentlige rom generelt, sammenlignet med nordsamisk. Derfor vil regjeringen fortsatt prioritere lulesamisk og sørsamisk språk i oppfølgingen av tiltak i handlingsplanen.

Det generelle inntrykket er at bruken av de samiske språkene som dagligspråk er i tilbakegang. Spesielt gjelder dette i områder hvor samisk språk har vært utsatt for sterkt press fra majoritetssamfunnet og i de små samiske språksamfunnene. Dette gjelder

særlig i lulesamisk og sørsamisk område og i markasamiske og sjøsamiske områder.

Sametinget har i 2008 gjennomført en språkundersøkelse¹ om bruken av samisk i utvalgte institusjoner og etater i forvaltningsområdet for samelovens språkregler, og i noen utvalgte kommuner utenfor dette området. Sametinget har i tillegg sett på interessen for valg av samisk språk i skoler og barnehager i Norge. Språkundersøkelsen gjennomføres hvert fjerde år. Undersøkelsen viste at det ikke er store endringer i bruken av samisk språk i de områdene undersøkelsen omfatter i forhold til undersøkelsen i 2004².

Det finnes i dag ikke noen statistikk på hvor mange familier eller enkeltpersoner som bruker samisk språk som dagligspråk, eller hvor mange som behersker de samiske språkene. Regjeringen vil derfor i samarbeid med Sametinget sette i gang en kartlegging av bruk av samiske språk, jf. tiltak 76.

Barnehager og grunnopplæringen

Samisk høgskole utgir i oktober hvert år en kommentert samisk statistikk – "Samiske tall forteller". Denne rapporten utarbeides av en faglig analysegruppe nedsatt av Sametinget og Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. Kapittel 7 i "Samiske tall forteller 3" omhandler samisk språk i

¹ "Bruken av samiske språk 2008", finnes på www.sametinget.no

² "Bruken av samiske språk 2004", finnes på www.sametinget.no

barnehage og skole. Analysegruppen har følgende kommentarer til dette kapittelet:

Den tydeligste tendensen når det gjelder samisk språk i barnehage og skole for året 2009/10, er at tallet på grunnskoleelever med samisk i fagkretsen fortsetter å gå nedover. Dette tallet har nå gått ned med til sammen 23 % siden 2005. Det er først og fremst tallet på elever med nordsamisk som andrespråk som går ned. Det har gått ned 39 % siden 2005. Ut fra målsettingen om å styrke samisk språk er dette en svært negativ tendens.

For å motvirke denne tendensen, har analysegruppen følgende forslag til tiltak:

- En må straks endre reglene for fag- og timefordelinga for elever med samisk som andrespråk i grunnskolen, slik at det å velge samisk ikke blir en merbelastning.

- En må sette i gang forskning for å kartlegge mer nøye hva som er årsakene til den sterke nedgangen i tallet på elever som velger nordsamisk som andrespråk.

Når det gjelder fag- og timefordeling, se tiltak 12

SAMISKE BARNEHAGER OG BARNEHAGER MED SAMISKE BARN

I 2009 var det i alt 37 samiske barnehager. Det var 752 barn i nordsamiske barnehager, 27 barn i lulesamiske barnehager og 10 barn i sørsamisk barnehage.

Videre fikk 34 barnehager tilskudd til samiskspråklig opplæring i barnehagen. I disse barnehagene var det i alt 73 barn som fikk opplæring i nordsamisk og 21 barn som fikk opplæring i sørsamisk. Ingen barnehager fikk tilskudd til opplæring i lulesamisk.

Figur 1. Barn i samiske barnehager og barn som får språkopplæring

	2006	2007	2008	2009	2010
Barn i samiske barnehager	900	1000	950	789	773
Barn som får språkopplæring	40	50	40	94	56
Totalt	940	1050	990	883	829
Nordsamiske barn				825	787
Lulesamiske barn				27	27
Sørsamiske barn				31	15
Totalt				883	829

GRUNNSKOLEN

I alt 2336 elever hadde skoleåret 2009-2010 opplæring i samisk i grunnskolen. Av disse hadde 924

elever et av de samiske språkene som opplæringsmålform, dvs. at undervisningen gis på samisk.

Figur 2. Antall elever med samisk i grunnskolen

	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Nordsamisk som førstespråk	971	984	997	964
Nordsamisk som andrespråk 2	689	536	573	547
Nordsamisk som andrespråk 3	819	834	769	647
Nordsamisk	2479	2354	2399	2158
Lulesamisk som førstespråk	31	25	27	26
Lulesamisk som andrespråk 2	30	40	36	23
Lulesamisk som andrespråk 3	16	14	14	32
Lulesamisk	77	79	77	81
Sørsamisk som førstespråk	18	18	19	20
Sørsamisk som andrespråk 2	78	75	68	58
Sørsamisk som andrespråk 3	20	16	14	19
Sørsamisk	116	109	101	97
Sum	2602	2542	2517	2336

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

VIDEREGÅENDE SKOLE

I 2009-2010 er det til sammen 215 elever som tar opplæring på fagområdet samisk som førstespråk, en betydelig økning fra året før.

Skoleeier kan tilby samisk som fremmedspråk, dersom de ønsker det. Det kan tilbys som fellesfag, programfag og prosjekt til fordypning. Det vil si at skoleeier kan tilby samisk på samme måte som de kan tilby spansk, russisk etc.

Figur 3. Antall elever med samisk i videregående skole

Fag	2009-2010
Samisk som førstespråk	215
Samisk som førstespråk, samisk 1 nordsamisk	190
Samisk som førstespråk, samisk 1 sørsamisk	4
Samisk som førstespråk, samisk 1 lulesamisk	23
Samisk som andrespråk	154
Samisk som andrespråk, samisk 2, nordsamisk	142
Samisk som andrespråk, samisk 2, sørsamisk	9
Samisk som andrespråk, samisk 2, lulesamisk	9
Totalt samiske språk	369

Kilde: Utdanningsdirektoratet/Vigo, elevtelling per 01.10

Figur 4. Antall elever som tar et av de samiske språkene som fremmedspråk, programfag eller fellesfag, skoleåret 2009-2010

Fag	
Nordsamisk programfag	6
Nordsamisk fellesfag	98
Lulesamisk fellesfag	5
Sørsamisk fellesfag	-

læredh oahppat

Mål, utfordringer, langsiktige strategier og tiltak

LÆRE:

Styrke opplæringen i og på nord-, lule- og sørsamisk på alle nivåer

Retten til samiske barnehagetilbud og samisk grunnopplæring er av avgjørende betydning for at de samiske språkene skal leve videre som talespråk og skriftspråk. En viktig del av oppfølgingen av handlingsplanen har derfor vært å gi informasjon om barn og unges rettigheter til barnehagetilbud for samiske barn og om rett til opplæring i og på samisk. Kunnskapsdepartementet har, i samarbeid med Sametinget og Utdanningsdirektoratet, utarbeidet og distribuert informasjonsbrosjyrer om disse temaene.

Utvikling av pedagogisk materiell til barnehager og læremidler i samsvar med Kunnskapsløftet – samisk er viktige oppgaver for å sikre samiske barn en sikker forankring i samisk språk og kultur gjennom tidlig innsats og gjennom hele skoleløpet. Det er derfor lagt vekt på å utarbeide pedagogisk materiell for samiske barnehager og vurdere en mer effektiv organisering av samisk læremiddelutvikling. Det vil

også være behov for utviklingsarbeid og modellutvikling for språkopplæring i samiske barnehager og barnehager med samiske barn.

For å styrke leseopplæringen i de samiske språkene har Kunnskapsdepartementet, Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og Sametinget fra budsjettåret 2010 gitt midler til Samisk høgskole til det to-årige prosjektet Senter for samisk i opplæringen. Senteret skal blant annet arbeide med rådgivning og veiledning til skoler om undervisning i de samiske språkene.

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har Utdanningsdirektoratet utviklet en instruks for gjennomføring av tilsyn med samiske elevers rettigheter etter opplæringsloven. I 2010 er det gjennomført tilsyn med åtte kommuner og en fylkeskommune. Utdanningsdirektoratet er bedt om at tilsynet videreføres i 2011. Nordlandsforskning har som en del av evalueringen av Kunnskapsløftet-samisk bl.a. sett på elevenes vurdering av samisk som fag i skolen.

Mange i den voksne samiske befolkningen kan snakke samisk, men ikke lese og skrive samisk. Sametinget har derfor inngått en samarbeidsavtale med Samisk høgskole om et alfabetiseringsprogram for voksne samer. Programmet skal omfatte alle samiske språkområder. Videre vil Troms fylkeskommune sette i gang et alfabetiseringsprogram for voksne i Troms. Fornyings- administrasjons- og kirke departementet vil i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Sametinget sette i gang en undersøkelse om bruken av samiske språk i 2011. Et viktig fokus i undersøkelsen vil være å få oversikt over

hvor mange voksne som ønsker å lære seg samisk eller eventuelt utvikle sine språklige ferdigheter.

For å sikre gode tilbud om samiskopplæring og opplæring i samiske språk er det stort behov for lærere med kompetanse i de samiske språkene. Kunnskapsdepartementet har derfor hatt fokus på rekruttering til samisk lærerutdanning og lærerutdanning med samisk i fagkretsen, herunder strategi for rekruttering og avskrivning av studielån.

Kunnskapsdepartementet har fra 2010 innført en ordning for ettergivelse av studielån for studenter som fullfører visse lærerutdanninger med minst 60 studiepoeng i samisk som en del av grunnutdanningen (se tiltak 23).

For at sørsamisk og lulesamisk skal få gode utviklingsmuligheter er det behov for særskilt innsats rettet spesielt mot behovene i disse språksamfunnene. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har på denne bakgrunn avsatt midler for å styrke språkutviklingen i sørsamiske og lulesamiske områder. Midlene forvaltes av Fylkesmannen i Nordland. Fylkesmannen har, i samarbeid med aktuelle institusjoner og språkmiljø, igangsatt en rekke større og mindre tiltak for å styrke disse språkene, herunder sørsamisk språkleir og lulesamisk språkleir.

Det er veldig få som bruker østsamisk eller pitesamisk i Norge. Det finnes imidlertid noen små språkmiljø på henholdsvis finsk og svensk side av grensen. Det er satt av midler til revitalisering av østsamisk og pitesamisk språk og kultur over Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets budsjett.

Følgende mål vil være retningsgivende for den videre utviklingen på dette feltet:

- **Legge til rette for at flere barn får samisk barnehagetilbud**
- **Legge til rette for tidlig språkstimulering gjennom barnehagen**
- **Legge til rette for at alle elever som ønsker det får opplæring i samisk**
- **Legge til rette for spesiell innsats for lulesamisk og sørsamisk opplæring**
- **Legge til rette for gode rammevilkår for samiskopplæring**
- **Legge til rette for god kvalitet i opplæringen i og på samisk**

- **Motivere elever til å fortsette med samisk på ungdomstrinnet og i videregående opplæring**
- **Legge til rette for flere og bedre læremidler til opplæring i og på samisk**
- **Legge til rette for utdanning av flere samiskspråklige førskolelærere og lærere**
- **Legge til rette for etter- og videreutdanning i samisk for lærere i barnehage og skoler**
- **Legge til rette for lett tilgjengelige tilbud for samisk språkopplæring for barn, ungdom og voksne**
- **Styrke voksenopplæringstilbud i nord-, lule- og sørsamisk**
- **Legge til rette for muligheter for familiedeltakelse i opplæringen i nord-, lule- og sørsamisk**

Målene gjelder for handlingsplanperioden og konkretiseres gjennom tiltakene i handlingsplanen. Handlingsplanen oppdateres årlig gjennom en egen statusrapport.

Samiske barnehagetilbud

Tiltak 1. **Informasjon om etablering av barnehagetilbud til samiske barn**

Kunnskapsdepartementet skal i samarbeid med Sametinget informere foreldre, kommuner og barnehageeiere om samiske barns rettigheter og om hvilke tilbud og støtteordninger som finnes. Sametinget har utarbeidet en informasjonsfolder om tilskudd til samiske barnehager, herunder informasjon angående tilbud til norske barn i samiske barnehager. Departementet har distribuert veilederen til kommuner og fylkesmenn.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet/ fylkesmenn og Sametinget

Tiltak 2. **Kompetanseutvikling med fokus på språk**

a) Det er en stor utfordring å rekruttere barnehagepersonale med samiskspråklig kompetanse. Kunnskapsdepartementet vil styrke innsatsen for å rekruttere flere førskolelærere til barnehagene, herunder samiskspråklige førskolelærere.

b) Kunnskapsdepartementet har iverksatt en egen kompetansestrategi som har språkmiljø og språkstimulering som en av fire prioriterte områder. I strategien er det understreket at "samiske barn må få støtte til å bevare sitt språk." Det er viktig at kommuner og private barnehageeiere stimulerer samiske barnehager og barnehager med samiske barn til å søke om midler, særlig innenfor området språk.

Fylkesmennene er i kontaktmøter med departementet bedt om å stimulere til at flere kommuner med samiske barnehager søker om statlige kompetansemidler. Lavangen kommune har i 2010 fått tilskudd fra Fylkesmannen i Troms til et språkutviklingsprosjekt. Det etablerte samarbeidet mellom de fem nordligste fylkesmennene og Sametinget (RegioNor) vil utforme regionale og lokale tiltak for aktivt å være pådrivere overfor kommuner med samiske barnehager/barnehager med samiske barn.

c) Fylkesmannen i Nordland er fra Kunnskapsdepartementet gitt ansvar og midler for bl.a. styrking av lokale og regionale språklige arenaer for barn, unge og voksne. Det er i løpet av 2009 etablert et team for samiske saker i utdanningsavdelingen, der en av representantene har ansvar for å ivareta barnehageperspektivet. Det er også avholdt tre konferanser, en nasjonal konferanse og en for sør- og en for lulesamisk område. I disse konferansene ble barnehageområdet ivaretatt. Videre er det avholdt et halvdagsseminar om ivaretakelse av urfolksspråk. I samarbeid med Høgskolen i Bodø og Nordland fylkeskommune ble det avholdt en fagdag med tittelen: Med språklige minoriteter i barnehage – helhet og sammenheng som grunnlag for barns lek og læring, med særlig blick på det samiske. Deltakere var både barnehageansatte, høgskoleansatte, kommunenivå og studenter. Fylkesmannen har, i samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag, laget en kursrekke for barnehagepersonale i sørsamisk område.

I embetsoppdraget for 2010 til fylkesmennene heter det at fylkesmannen skal legge til rette for kompetanseutvikling i samiske barnehager og norskspråklige barnehager med samiske barn, i samarbeid med Sametinget og eventuelt andre relevante aktører. Videre heter det at fylkesmannen skal bidra til å følge opp aktuelle tiltak på barnehageområdet i Handlingsplan for samiske språk. Det er forutsatt i fullmaktsbrevet til fylkesmennene at det samarbeides med Sametinget om tiltak rettet mot den

samiske barnehagesektor. Det er særlig viktig å ha fokus på utfordringer innenfor de sørsamiske og lulesamiske områdene.

d) Kunnskapsdepartementet har utarbeidet en egen folder til foreldre/foresatte i barnehager. Folderen gir informasjon om aktuelt regelverk, om rammeplan for barnehagen og rett til barnehageplass. Folderen er oversatt til nordsamisk og under oversetting til lulesamisk og sørsamisk språk og ligger tilgjengelig på Sametingets nettsider www.samediggi.no og Kunnskapsdepartementets nettside regjeringen.no. Også aktuelle fylkesmenn vil legge ut folderen på sine nettsider på de tre samiske språk.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet, i samarbeid med Sametinget og aktuelle fylkesmenn

e) Sametinget har avholdt nettverksmøter for barnehagestyrene, menn i samiske barnehager, barnehager med sørsamiske barn og språkmedarbeidere som jobber med samiske barn. Sametinget har også avholdt møter med kommuner og barnehager hvor tilskudd, kompetanseheving, både språk og kultur har vært tema. Det er avholdt samisk barnehage- og skolekonferanse. Sametinget har i 2010 tildelt midler til 2 utviklingsprosjekter i samiske barnehager.

Ansvarlig: Sametinget

Tiltak 3. Språkmotiveringsseminar

Sametinget har fram til 2002 avholdt språkmotiveringsseminar på ulike steder i Sápmi (Musken, Nesseby, Skånland og Røros). Disse seminarene var et av tiltakene innenfor kompetanseheving på barnehageområdet.

Sametinget ser at det også i dag er behov for slike seminarer. Mange samiske barnehager ligger i små kommuner med få ansatte med veiledningskompetanse i samisk språk, kultur og tospråklighet. Det er viktig å bevisstgjøre og motivere foreldre til å bruke samisk aktivt til barna hjemme. Både barnehagepersonale og foreldrene har behov for å sammen møte utfordringene en samisk barnehage har i forhold til samisk språkopplæring og tospråklighet. Det er behov for seminarer på flere steder da det er ulike utfordringer knyttet til samisk språk i de ulike områdene.

Kunnskapsdepartementet vil styrke aktuelle fylkesmenn med midler for å gjennomføre språkmotiveringsseminar. Det forutsettes et nært samarbeid med Sametinget i planlegging og gjennomføring av tiltakene.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet og Sametinget

Tiltak 4.

Utvikling av pedagogisk materiell

a) Temaheftet om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen ble ferdigstilt i desember 2009. Heftet er nå under oversetting til nordsamisk og sørsamisk. Det er et mål at heftet også skal oversettes til lulesamisk i løpet av 2011. De samiske oversettelsene av temaheftet vil bli lagt ut på Kunnskapsdepartementets hjemmeside.

b) Kunnskapsdepartementet skal på sikt revidere rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Arbeidet vil skje i dialog med Sametinget.

I samarbeid med Kunnskapsdepartementet har Sametinget utarbeidet en veileder som skal gi retning for hva som kan være barnehagens innhold når det gjelder samisk språk og kulturutvikling. Veilederen foreligger på norsk og nordsamisk og vil bli oversatt til lulesamisk og sørsamisk. Veilederen er trykket og distribuert til aktuelle barnehager i 2010. Veilederen ligger på Sametingets nettsider <http://www.samediggi.no>

c) Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole er av stor betydning for at samiske barn skal få oppleve kontinuiteten i språkutviklingen. Veilederen "Fra eldst til yngst - Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole", er oversatt til nordsamisk og under oversetting til sørsamisk. Veilederen skal også oversettes til lulesamisk i løpet av 2011. De samiske oversettelsene av temaheftet vil bli lagt ut på Kunnskapsdepartementets hjemmeside.

d) For barnehager, barnehageeiere og kommunene som barnehagemyndighet, er det viktig med tilgang til informasjon som kan bidra til inspirasjon og motivasjon i språkarbeidet i barnehagen. Kunnskapsdepartementet vil legge til rette for informasjons- og erfaringsspredning om gode språkutviklingstiltak på egne nettsider, gjennom nyhetsbrev

og andre egnede kanaler for å spre informasjon til kommuner og barnehager.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

f) Sametinget har fått innspill fra barnehager som mottar støtte fra Sametinget om at det er stor mangel på pedagogisk materiell (leker) som gjenspeiler den samiske kulturen i de samiske barnehagene og i de norske barnehagene med samiske avdelinger og samisk språkundervisning. Sametinget ønsker å igangsette tiltak for utvikling av slikt materiell for barnehagene, for å styrke barnehagenes språkutviklingsarbeid og for å gi de samiske barna leketøy som reflekterer deres kulturbakgrunn på en god måte.

I 2009 har Sametinget tildelt midler til 6 læremidler for barnehage, blant annet spill, kartleggingsverktøy, barnebok og et digitalt læremiddel.

Ansvarlig: Sametinget

Grunnopplæringstilbudet i og på samisk

Tiltak 5.

Senter for samisk i opplæringen

Samisk høgskole opprettet i mai 2007 Sámi lohanguovddáš – Senter for samisk i opplæringen. Senteret arbeider for å fremme grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og muntlig framstilling på samisk, og har som mål å delta og initiere til forskning. Senteret drives på prosjektbasis.

Senteret er lokalisert ved Samisk høgskole i Kautokeino og har per september 2010 fire ansatte i full stilling, og flere som er tilknyttet senteret på deltid. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget har til sammen bevilget 3,5 millioner kroner til senteret i 2010.

I løpet av prosjektperioden skal det vurderes om støtten til senteret bør videreføres fra og med 2012. I vurderingen skal det særlig tas hensyn til senterets samarbeid med institusjoner som har ansvar for sør- og lulesamiske studier.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Tiltak 6. **Kartlegging av elevenes vurdering av samiskopplæringen**

Utdanningsdirektoratet har bedt Nordlandsforskning foreta en kartlegging for å få bedre bakgrunnskunnskap om i hvilken grad elevene får innfridd sine rettigheter til opplæring i samisk, og om hvordan elevene selv vurderer opplæringen. Rapporten ble lagt fram i januar 2011. Det er foreløpig ikke tatt stilling hvordan resultatene skal følges opp.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet

Tiltak 7. **Veiledninger til læreplaner**

Veiledningene skal utformes slik at de synliggjør hvordan man kan praktisere godt tilpasset opplæring. Veiledningene skal bidra til at opplæring i samisk og norsk skal organiseres slik at elevene får den opplæring de har krav på etter gjeldende lover og regler.

Utdanningsdirektoratet har nedsatt faggrupper etter forslag fra Sametinget.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet i samarbeid med Sametinget

Tiltak 8. **Informasjon om videre utdannings- og jobbmuligheter rettet mot ungdom**

Informasjon rettet mot ungdom om videre utdannings- og jobbmuligheter, kvoteordninger, hvilke kvoteordninger som gjelder, samt informasjon om stipendordninger ved valg av samisk som fag i videregående opplæring og i høyere utdanning, vil bli lagt ut på relevante nettsted for ungdom.

Ansvarlig: Sametinget

Tiltak 9. **Utarbeide statistikk for samiskopplæringa i den videregående skolen**

Det er behov for bedre og mer tilgjengelig statistikk over antall elever i videregående opplæring som får

opplæring i samisk. Sametinget og Utdanningsdirektoratet vil drøfte videre hvordan en kan få utarbeidet en best mulig oversikt som også tar hensyn til personvernet.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet og Sametinget

Tiltak 10. **Oversette og tilpasse kartleggingsprøve i lesing på Vg1 til samisk**

Det er ønske om en samisk kartleggingsprøve, og Sametinget har gitt uttrykk for at de vil være med på å utvikle et rammeverk for nasjonale prøver for lesning på samisk. Det er imidlertid store utfordringer knyttet til oversetting av tekster til de samiske språkene. Fordi det er få elever, kan en ikke pilotere nasjonale prøver for samisk, og det må derfor bli en hybridløsning. En kan da få nødvendig styringsinformasjon (en kartlegging), også av samiske elever, som kan sammenliknes med norske.

Sametinget, Samisk høgskole og Utdanningsdirektoratet skal drøfte mulighetene for å komme fram til utarbeiding av en nasjonal prøve, ikke bare kartleggingsprøve, i lesing på samisk.

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet

Tiltak 11. **Tilsyn med kommunenes og fylkeskommunenes gjennomføring av retten til undervisning i samisk**

Kunnskapsdepartementet har i 2009 bedt Utdanningsdirektoratet om å føre tilsyn med hvordan kommunene og fylkeskommunene følger opp samiske elevers rettigheter etter opplæringsloven. På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet la Utdanningsdirektoratet i 2009 opp en strategi for hvordan tilsynet med samiske elevers rettigheter etter opplæringsloven skal gjennomføres, og utarbeidet en instruks for tilsynet. Fylkesmennene i Nordland, Troms og Finnmark var involverte i arbeidet, og det ble gjennomført tilsyn med fire kommuner.

Tilsyn som ble gjennomført våren 2010 i åtte kommuner og en fylkeskommune, avdekket avvik i tre kommuner. Avvikene blir i stor grad knyttet til manglende

forsvarlig system for de pliktene kommunene har til å gi samiske elever opplæring på eller i samisk. Det er også rapportert at manglende tilgang på læremidler er en utfordring for opplæring i og på samisk. I tillegg viser resultatet at det kan være tilfeller der elever med rett til opplæring i og på samisk ikke får korrekt time-tall i alle fag, jf. fag- og timefordelingen i Kunnskapsløftet. Det ser ut til å være variasjoner i praksis mellom skoleeierne knyttet til timetall for samiskopplæringen. Alle kommunene med avvik har fått frist fram til høsten 2010 for å rette opp avvikene. På bakgrunn av det lave tallet på tilsynsobjekter er det vanskelig å si noe om den generelle tilstanden i sektoren om oppfylling av retten til de samiske elevene etter opplæringsloven. Utdanningsdirektoratet er bedt om at tilsynet videreføres i 2011.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet/Utdanningsdirektoratet/fylkesmennene

Tiltak 12. **Justering av fag- og timefordeling**

En arbeidsgruppe med representanter fra Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet har gjennomgått fag- og timefordeling for elever med opplæring i samisk. Rapporten har som mål å legge fram forslag til noen endringer både i grunnskolen og videregående opplæring for å legge rammene for opplæring i samisk bedre til rette for elevene. Rapporten skal leveres i januar 2011. Sametinget og Kunnskapsdepartementet vurderer om eventuelle endringene bør sendes på høring og gjøres gjeldende som nye rammer for opplæringen.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet, Sametinget, Utdanningsdirektoratet

Tiltak 13. **Nettverk for fjernundervisning**

Fylkesmennene skal i samarbeid med Utdanningsdirektoratet og høgskolene videreutvikle nettverk for lærere som gir fjernundervisning.

Videre skal fylkesmennene i de tre nordligste fylkene samarbeide over landegrensene om alle de tre samiske språkene. Arbeidet skal skje etter føringer gitt i Utdanningsdirektoratets plan for samisk fjernundervisning.

Utdanningsdirektoratet tar sikte på at en samordning av fordeling av midler til mottakere og utarbeiding av regionale strategiske planer bør inngå i en overordnet strategisk plan for alle de samiske språkene. Planen skal ha utgangspunkt i Plan for samisk fjernundervisning

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet/fylkesmennene/høgskoler

Tiltak 14. **Samarbeid med Sverige om samiskundervisning**

Utbildningsdepartementet og Kunnskapsdepartementet begynte i 2009 å drøfte mulighetene for samarbeid om samiskopplæringen. Skolverket, Utdanningsdirektoratet og Fylkesmannen i Nordland (som har koordineringsansvaret for sør- og lulesamisk opplæring) har vært involvert i arbeidet. En har kommet fram til at det skal opprettes en arbeidsgruppe med inntil fire representanter for hvert land, inkl. representanter for Sametinget i hvert av landene. Grappa skal, med utgangspunkt i referatene fra de møtene som har vært om saken, utarbeide forslag til avtale om samarbeid mellom Sverige og Norge om samiskopplæringen, først og fremst med tanke på fjernundervisning, lærerutdanning og læremidler. Avtalen skal presenteres for Utbildningsdepartementet og Kunnskapsdepartementet i september 2011.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Tiltak 15. **Prosjektsamarbeid om samiskundervisning over grensene**

Sirma skole i Norge og Utsjok skole i Finland har lenge samarbeidet om samiskundervisningen i grunnskolen og samiskopplæring i barnehagen.

Tana kommune, Utsjok kommune og Tana samiske språksenter startet i 2009 opp det 3-årige samarbeidsprosjektet Ovttas! Samisk språk, skole og barnehagesamarbeid i Tanadalen. Prosjektet har som mål å fremme skole- og barnehagesamarbeid og utvikle en felles undervisnings- og oppvekstplan, utvikle samiske læremidler og gi råd til samiske lærere og andre som arbeider med samiske oppvekst- og skolespørsmål.

Prosjektet er finansiert av bl.a. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og Sametinget.

Ansvarlig: Tana kommune

Samiske læremidler

Tiltak 16.

Samiske læremidler – produksjon, distribusjon og oversettelse

Det har vært foretatt en kartlegging av eksisterende læremidler på nord-, lule- og sørsamisk, samt hva som mangler av læremidler for ulike fag/emner og trinn. Kartleggingen viser at det fremdeles er et stort behov for samiske læremidler tilpasset *Kunnskapsløftet – samisk*. Rapporten finnes på Utdanningsdirektoratets hjemmeside: http://www.udir.no/upload/laremidler/Sluttrapport_Finnut_endelig.pdf

En arbeidsgruppe bestående av Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet har vurdert en mer effektiv organisering av framtidig samisk læremiddelutvikling. Arbeidsgruppen la i juni 2010 fram sin rapport om mer effektiv utvikling og produksjon av samiske læremidler. www.samediggi.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=1042&Filld=2846

Når det gjelder prosjekter i grunnopplæringen har Sametinget støttet 42 prosjekter i 2009 og 19 prosjekter i 2010. Deriblant nytt opptrykk av bøker og særskilte tilrettelagte læremidler.

Ansvarlig: Sametinget

SØRSAMISKE TEMAHEFTER TIL GRATIS NEDLASTING. Språksenteret Aajege på Røros har lagt ut tre sørsamiske temahefter til gratis nedlasting på www.aajege.no. De nyutviklede læremidlene er temabasert, og har som målsetning å stimulere til økt aktivitet i sørsamisk. De ulike temaene beskrives med bilder sammen med sørsamiske termer og setninger, og inneholder ordliste og arbeidsoppgaver.

Temaheftene dekker deler av læreplanmålene i nivå 5 i samisk som 2. språk etter Kunnskapsløftet.

Tiltak 17.

Informasjonstiltak om rett og plikt til samiskopplæring

Utdanningsdirektoratet har publisert en brosjyre med informasjon til skoleledere og skoleeiere om rettigheter og plikter til samiskopplæring. Brosjyren er lagt ut på nett og er distribuert til skoleeiere og skoleledere. Rapporten ligger på Utdanningsdirektoratets hjemmeside: http://www.udir.no/upload/Brosjyrer/Samisk_brosjyre_04.06.10.pdf

Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet/fylkesmennene/Sametinget

Språkopplæring og alfabetisering for voksne

Tiltak 18.

5-årig voksenopplæringsprogram i samisk

Sametinget og Samisk høgskole har inngått en avtale om utvikling og gjennomføring av et 5-årig prosjekt for samisk voksenopplæring i alle samiske språkområder. Målet er at samer skal ta sitt språk tilbake og at samisk språk skal få et løft ved at flere bruker det.

Samisk høgskole har hatt møter med de samiske språksentrene to ganger angående voksenopplæringsprogrammet og har fått tilbakemelding fra språksentrene hva de trenger hjelp og støtte til for gjennomføring av programmet. I løpet av 2009 har høgskolen inngått samarbeid med og gjennomført språkkurs ved språksentrene i Alta, Kåfjord, Lavangen og Porsanger. Språksentrene har fått bruke kursplaner som er godkjent av Samisk høgskole, slik at språkkurselevne har kunnet ta eksamen og få studiepoeng for kurset dersom de har ønsket det. I 2009 -2010 har til sammen ca. 50 studenter gjennomført og tatt eksamen i samisk begynnerkurs 1 og/eller 2.

Ansvarlig: Sametinget

Tiltak 19.

Samisk voksenopplæringsprosjekt

Fylkesmannen i Nordland ønsker å bidra til utvikling av metoder der språkopplæringen blir vesentlig mer effektiv, basert på Ulpan-metoden. Ulpan har vist seg å være en svært effektiv metode for muntlig språkopplæring. Metoden ble opprinnelig utviklet i Israel, og har blitt benyttet i blant annet gællisk-opplæring i Skottland og Wales med stort hell. Metoden har i andre områder bidratt til muntlig flytende språkkunnskap på noen måneder. Med mer effektive språkkunnskingsmetoder viser erfaringer fra andre land at vesentlig flere ungdommer og voksne ønsker å lære språk. Prosjektet innbefatter tilpassing av Ulpan-metoden til samisk og deretter rekruttere motiverte deltakere i et program for å lære samisk. Lavangen kommune står for praktisk utvikling og Universitetet i Nordland som faglig veileder.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 20.

Sørsamisk språkopplæring for voksne

Fylkesmannen i Nordland har i 2010 satt i gang et prosjekt for å tilpasse Ulpan-metoden til sørsamisk. Metoden muliggjør bl.a. at eldre samer som er sterke i samisk kan bidra i kursingen. Målgruppen er voksne, foreldre og ungdom som ønsker å lære seg sørsamisk. Tiltaket gjennomføres i 2010 og 2011.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

UNIVERSITETET I TROMSØ har fra 2009 kunnet tilby bachelorgrad med fordypning i samisk som fremmedspråk. Samisk som fremmedspråk ble først gitt som enkeltemne i et prøveprosjekt under en periode på tre år, før studiet ble videreutviklet til et bachelorstudium. Dette faget er beregnet for studenter uten forkunnskaper i samisk, og det har hatt et jevnt studenttall siden oppstarten. Faget har vært attraktivt både blant samer som har mistet språket sitt og vil ta det tilbake, og blant språkforskere. UiT har også planer om å tilby skrivekurs for samiskspråklige.

Tiltak 21.

Alfabetiseringsprosjekt for voksne i Troms

Troms fylkeskommune vil iverksette et alfabetiseringsprosjekt for voksne i Troms. Prosjektet er tenkt å gå over tre skoleår – og deretter evalueres. Prosjektet skal ledes av en prosjektleder i full stilling. Målet med alfabetiseringsprosjektet er at deltakerne skal motiveres til å formalisere sine kunnskaper i samisk, slik at de skal kunne bruke samisk både muntlig og skriftlig. Det tas sikte på at studiesentra på fem - seks ulike steder i Troms fylke gjennomfører opplæring. Prosjektet omtales i samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Troms fylkeskommune.

For å forankre prosjektet i skolehverdagen, vil prosjektet gjennomføres på studieverkstedene for voksne. Disse studieverkstedene vil prøve ut pilotprosjektet og stå i nær kontakt med styringsgruppa og referansegruppa. Gjennom studieverkstedene vil styringsgruppa og prosjektlederen få prøvd ut spesifikke metoder og læremidler.

Ansvarlig: Troms fylkeskommune

Høyere utdanning og rekruttering

Tiltak 22.

Samisk lærerutdanning

For å kunne ha den nødvendige fleksibilitet er Samisk høgskole fristilt fra ny nasjonal rammeplan for grunnskolelærerutdanning. Et utvalg oppnevnt av Kunnskapsdepartementet har utarbeidet et forslag til rammeplan for ny samisk lærerutdanning. Rammeplanen skal gi de overordnede nasjonale bestemmelser (forskrift) om lengde og hovedkomponenter i oppbyggingen av samisk grunnskolelærerutdanning.

Forskrift for samisk lærerutdanning ble, etter en omfattende høringsrunde og konsultasjon med Sametinget, fastsatt av departementet 1. mars 2010 og gjelder fra og med opptak til høyere utdanning samme år. Forskriften gjelder for universiteter og høgskoler som gir samisk grunnskolelærerutdanning på samisk. For tiden er det bare Samisk høgskole som tilbyr slik utdanning.

Kunnskapsdepartementet etablerte i juni 2010 en særskilt lærerutdanningsregion for samisk lærerutdanning. Regionen, som består av Samisk høgskole, Universitetet i Nordland, Høgskolen i Finnmark, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Universitetet i Tromsø har fått tildelt 700 000 kroner for å stimulere til samarbeid for økt utdanningskvalitet i samisk lærerutdanning.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Tiltak 23. **Rekrutteringstiltak til samisk lærerutdanning og lærerutdanning med samisk i fagkretsen**

Det er stor mangel på lærere som kan undervise i og på henholdsvis nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Lærerutdanningen på samisk eller i samisk er i dag preget av lav rekruttering. Et viktig tiltak er derfor å øke rekrutteringen til lærerutdanning i de samiske språkene og samisk lærerutdanning.

Samisk høgskole har fått tildelt midler til å organisere og lede en arbeidsgruppe som har som mål å utarbeide en nasjonal strategi for rekruttering til høyere samisk utdanning, med særlig vekt på samisk språk- og lærerutdanning, derunder midler til rekrutteringskonferanse. Forslag til rekrutteringsstrategi er utarbeidet i samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Bodø, Universitetet i Tromsø og Utdanningsdirektoratet, og ble oversendt departementet i juni 2010. For 2010 er det bevilget 1,5 mill. kroner til formålet.

Kampanjen "Drømmejobben" ser ut til å hatt virkning i Finnmark. Spørsmål om en lignende kampanje, rettet mot nordsamiske områder utenfor Finnmark, samt det lulesamiske og sørsamiske språkområdet, vil bli vurdert som et mulig rekrutteringstiltak.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

DRØMMEJOBBER: Samisk høgskole, Sametinget, KS Finnmark, Høgskolen i Finnmark og Fylkesmannen i Finnmark iverksatte i 2009 en kampanje (*Drømmejobben/Gollevirgi*) for å rekruttere flere studenter til de to lærerhøgskolene i fylket. Kampanjen ble økonomisk støttet av Kunnskapsdepartementet. Samordna opp- tak for skoleåret 2009-2010 viste en markant økning av søkere til førskolelærerutdanningen på Samisk høgskole, og det er grunn til å tro at denne kampanjen har vært en viktig årsak. Det er i 2010 til sammen kommet inn 53 søknader for samiske lærerutdanninger 2010-2011 som tilbys ved Samisk høgskole. Til sammenligning var det i 2007 kun 11 søkere til samisk lærerutdanning til høgskolen.

Tiltak 24. **Kartlegging av behov for samiskspråklige lærere**

Det er nødvendig å kartlegge behovet for samiskspråklige lærere samt å sette inn tiltak for å styrke rekrutteringen.

Oversikt over antall elever i videregående opplæring med samisk som første- eller andrespråk i 2009, har blitt brukt aktivt i arbeidet med rekruttering til samiske studier. Kunnskapsdepartementet ser behov for at rekrutteringen av samiskspråklige lærere styrkes, at en kartlegger behovet for samiskspråklige lærere og innhenter data om situasjonen for samisk lærerdeking i dag. Utdanningsdirektoratet har i 2010 fått i oppdrag å sette i gang en slik kartlegging.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Tiltak 25.

Ettergivelse av deler av studielån

Fra og med 2010 ble det innført en ordning for ettergivelse av studielånet med inntil 50 000 kroner for studenter som fullfører 60 studiepoeng eller mer i samisk språk, som del av følgende utdanninger i vårsemesteret eller høstsemesteret 2010:

- Samisk allmennlærerutdanning (Samisk høgskole)
- Samisk førskolelærerutdanning (Samisk høgskole)
- 60 studiepoeng samisk språk (alle samiske språk) som del av allmennlærerutdanning

Ordningen omfatter også låntakere som tar følgende utdanninger:

- 60 studiepoeng samisk språk (alle samiske språk) dersom du tidligere har fullført praktisk-pedagogisk utdanning (PPU)
- Praktisk-pedagogisk utdanning (PPU) dersom du tidligere har avlagt 60 studiepoeng i samisk språk (alle samiske språk)
- 60 studiepoeng samisk språk (alle samiske språk) dersom du tidligere har fullført førskolelærerutdanning
- Fullført førskolelærerutdanning dersom du tidligere har avlagt 60 studiepoeng samisk språk (alle samiske språk)

Lånekasseforskriften er endret i tråd med dette. Forskriften er lagt ut på Lånkassens nettsider www.lanekassen.no. Spørsmål om utvidelse av ordningen for ettergivelse av studielån til å gjelde også andre samiske språkstudier vil bli vurdert i sammenheng med rekrutteringsplanen omtalt under tiltak 23.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Særlige tiltak for styrking av lulesamisk og sørsamiske språk

For at sørsamisk og lulesamisk skal få gode utviklingsmuligheter er det behov for særskilt innsats rettet mot behovene i disse språksamfunnene. Fylkesmannen i Nordland fikk i 2009 i oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet å utvikle tiltak for å styrke lulesamisk og sørsamisk språk. Oppdraget gjelder

hele handlingsplanperioden. Fylkesmannen fikk i 2009 og 2010 til sammen 3,2 millioner kroner til dette. Bevilgningen vil bli videreført i 2011.

Tiltak 26.

Sørsamiske barnehagetiltak

Fylkesmannen i Nordland vil sette i gang kompetanseheving for førskolelærere i barnehager som har sørsamiske barn, eller som befinner seg i områder der sørsamisk kultur er levende. Innholdet skal både være kultur og språk. Når det gjelder språk vektlegges metodikk og tiltak som gjør språket synlig og levende for alle i barnehagen. Nettverksbygging, besøk og hospitering vil være en del av organiseringen. Tiltaket utføres i samarbeid med Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Høgskolen i Nord-Trøndelag er ansvarlig for faglig innhold.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 27.

Lulesamiske barnehagetiltak

Fylkesmannen i Nordland vil sette i gang kompetanseheving for førskolelærere i barnehager som har lulesamiske barn, eller som befinner seg i områder der lulesamisk kultur er levende. Innholdet skal både være kultur og språk. Når det gjelder språk vektlegges metodikk og tiltak som gjør språket synlig og levende for alle i barnehagen. Nettverksbygging, besøk og hospitering vil være en del av organiseringen. Noen av tiltakene vil også gjennomføres sammen med førskolelærere i sørsamisk område. Fylkesmannen i Nordland har et praktisk og overordnet ansvar, og Universitetet i Nordland skal være ansvarlig for det faglige innholdet.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 28.

Samiske språktiltak i barnehagen

Fylkesmannen i Nordland vil sette i gang samiske språktiltak direkte rettet mot samiske barn i Bjerkvik, Árran og Jentoftsletta barnehager. Universitetet i

Nordland vil være faglig ansvarlig. Tiltaket rettes mot alle ansatte i disse tre barnehagene. Det vil være viktig å synliggjøre språket ved at ikke bare de samiske barna, men også de som har annen språkbakgrunn får bli kjent med språket. Metodiske tilnærminger for aldersgruppen vil være sentralt.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 29. **Sørsamisk språkleir**

Fylkesmannen i Nordland arrangerer sørsamisk språkleir i samarbeid med Sameskolestyrelsen i Sverige. Målsettingen med språkleiren er å revitalisere, styrke og utvikle sørsamisk som bruks- og samhandlingspråk. Prosjektet skal inspirere til økt innsats for å tilegne seg sørsamisk og skape språkarenaer der sørsamisk kan benyttes i et samisk område med spredt bosetning. Prosjektet har også som mål å følge opp foreldre til elevene som deltar. Det er avholdt sørsamisk språkleir i september 2008, september 2009 og to språkleire i 2010. Det har vært stor oppslutning om språkleirene, og språkleirene i 2010 har hatt en oppslutning på henholdsvis 85 og 65 deltakere. Det tas sikte på at dette tiltaket skal videreføres ut handlingsplanperioden.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 30. **Lulesamisk språkleir**

Fylkesmannen i Nordland arrangerte i samarbeid med Drag skole og sameskolen i Jokkmokk et felles språkbad for sine lulesamiske elever i september 2009. Fylkesmannen i Nordland har i samarbeid med Drag skole og skolene i Jokkmokk og Gällivarre arrangert lulesamisk språkleir i 2010. Målgruppen for språkleiren var ungdom med samisk som førstespråk. 19 elever deltok. Språkleirene skal arrangeres årlig i henholdsvis Norge og Sverige. Det tas sikte på at de kommende språkleirene skal inkludere elever med samisk som førstespråk og andrespråk. Det vil bli arrangert en ny lulesamisk språkleir for Norge og Sverige på Drag i 2011.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 31. **Karriereveiledning til samiske elever og kandidater**

Fylkesmannen i Nordland vil styrke karriereveiledningen blant sørsamisk og lulesamisk ungdom. Målet er å motivere til økt søknad til høyere utdanning blant samiske elever, med fokus på språk og lærerutdanning. Videre vil man bidra til å begrense frafallet fra samiskundervisningen mellom grunnskolen og videregående utdanning og mellom videregående utdanning og høyere utdanning. Det er nedsatt en arbeidsgruppe som skal arbeide for økt rekruttering til lulesamisk lærerutdanning. En tilsvarende arbeidsgruppe vil bli nedsatt for å arbeide for rekruttering til sørsamiske studier. Arbeidet vil bli gjennomført våren 2011.

Fylkesmannen i Nordland arrangerte et motivasjonsseminar for lulesamisk ungdom i Bodø i juni 2009. Målet er å gi informasjon om studietilbud og yrkesmuligheter og bidra til å motivere og engasjere ungdom til å ta høyere utdanning. Tilsvarende seminar vil bli gjennomført for sørsamisk ungdom.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 32. **Kurs i fjernundervisningspedagogikk**

Stadig mer av samiskopplæringen foregår via fjernundervisning. Dette har sin årsak i utbredt urbanisering blant samer og at flere samiske elever som bor i byer nå krever samisk opplæring. Det har derfor vært behov for å styrke kompetansen rundt fjernundervisningspedagogikk for å øke kvaliteten på denne opplæringa. Kurset ble avholdt i Trondheim 15. og 16. september 2010 og hadde 26 deltakere. Det viste seg at det er behov for flere kompetansehevingstiltak innenfor fjernundervisningsmetodikk. Derfor har Fylkesmannen i Nordland nå satt i gang et prosjekt for å utarbeide ei kursrekke i samisk fjernundervisning i samarbeid med Globalskolen, som er en sterk aktør innenfor fjernundervisning.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 33. **Utviklingsprosjekt i Nord-Trøndelag fylkeskommune**

Nord-Trøndelag fylkeskommune vil, som regional aktør, bidra til å utvikle modeller for samordning av opplæring i det 13-årige skoleløpet og høyere utdanning, og utvikle tiltak hvor språk og kulturkompetanse sees i sammenheng. Fylkeskommunen har på denne bakgrunn igangsatt et 3-årig prosjekt for å planlegge hvordan fylket i samarbeid med andre aktører skal bidra til å styrke samisk språk og kultur. Det er i 2010 ansatt en prosjektleder for prosjektet og nedsatt en styringsgruppe. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet tildeler midler til delfinansiering av prosjektet.

Ansvarlig: Nord-Trøndelag fylkeskommune

Tiltak 34. **Rådgivning på videregående skoler i sørsamiske områder**

Sametinget vil ta initiativ overfor aktuelle fylkeskommuner for å få igangsatt et samarbeidsprosjekt angående rådgivningstjeneste i videregående opplæring i sørsamisk område.

Ansvarlig: Sametinget og aktuelle fylkeskommuner

Andre språktiltak

Tiltak 35. **Revitalisering av samisk språk i markasamiske områder i Sør-Troms og Nordre Nordland**

De markasamiske områdene i Sør-Troms og Nordre Nordland har vært sårbare for språklig og kulturelt press fra storsamfunnet. Den samiske dialekten som brukes i området tilhører i hovedsak nordsamisk. I de senere tiår har regionen vært preget av aktive samiske miljø som har arbeidet med revitalisering, bevaring og utvikling av samisk kultur og språk. Várdobáiki samisk senter og den samiske festivalen Márkomeannu har spilt en viktig rolle i denne utviklingen. Det samme gjelder arbeidet for å revitalisere og styrke samisk duodji i regionen. At Lavangen

kommune ble en del av forvaltningsområdet for samelovens språkregler fra 2009 og at det er etablert et språksenter i kommunen, vil ha stor betydning for språkutviklingen.

Den språklige revitaliseringen i disse områdene står imidlertid overfor mange utfordringer. Det er spesielt behov for å etablere møtesteder hvor barn, unge og voksne kan komme sammen for å styrke og utvikle bruken av samisk språk i fellesskap, som for eksempel språkleire.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet vil sette av midler for å styrke revitaliseringsarbeidet for samisk språk i det markasamiske området. Fylkesmannen i Nordland vil være sentral i dette arbeidet.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Tiltak 36. **Revitalisering av østsamisk språk og kultur**

Arbeids- og inkluderingsdepartementet bevilget i 2009 500 000 kroner til forprosjektet Skoltesamisk kultur over grenser. I løpet av prosjektet er det blitt gjennomført pilotaktiviteter for å skape møteplasser og for å bygge nettverk. Gjennom intervjuer, folkemøter og kurs i alle tre land er det lagt vekt på å planlegge og definere prosjektaktiviteter bygget på skoltesamenes egne forventninger og synspunkter. Det er blant annet gjennom forprosjektet foretatt en kartlegging av personer som behersker skoltesamisk språk, kultur og håndarbeid.

På bakgrunn av forprosjektet er det utviklet et 3-årig grenseoverskridende prosjekt. Prosjektet har oppnådd finansiering fra Interreg Sápmi med nasjonal finansiering fra Finland og Norge. Prosjektansvarlig er Østsamisk museum og Enare museum. Prosjektets hovedmål er å bidra til styrking og utvikling av skoltesamisk kultur, språk og identitet i grenseoverskridende perspektiv i Finland, Norge og Russland. Prosjektet er et samarbeid i partnerskap mellom Østsamisk museum i Norge, Sámi oahpahusguovddáš (samisk læresenter) i Finland (hovedpartner) og Lovozero yrkesskole nr. 26 i Russland. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har i 2010

bidratt med 700 000 kroner til prosjektet. Sametinget har bevilget 100 000 i 2009 til dette prosjektet, og 300 000 i 2010 til basisutstilling ved Østsamisk museum.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

Tiltak 37. **Revitalisering av pitesamisk språk og kultur**

Det er i dag svært få, om noen, som behersker pitesamisk språk i Norge. Samtidig er det økende fokusering på bevaring av det pitesamiske språket og den pitesamiske kulturen.

Pitesamisk Senter / Duoddara Ráffe arbeider for å revitalisere pitesamisk språk og kultur. Senteret er i 2010 tildelt midler fra Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet for å drive informasjon og kursvirksomhet om pitesamisk språk og kultur.

Árran lulesamisk senter er fra Sametinget tildelt ansvar for pitesamisk museumsvirksomhet. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet har i 2009 og 2010 tildelt midler til Árran lulesamisk senter til et forprosjekt som har som mål å bidra til å bevare, synliggjøre og revitalisere bruk av samiske stedsnavn i pitesamisk område.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

geavahit

adnet

nuhtjedh

BRUKE:

Øke det offentliges tilbud på samisk til brukere på alle samfunnsarenaer

Kunnskap om samiske forhold og samiske språk innenfor statlige, regionale og kommunale virksomheter er en forutsetning for gode og likeverdige offentlige tjenester til den samiske befolkningen. God kvalitet i tjenestetilbudet forutsetter at det finnes personell med kompetanse i samisk språk og kultur. Offentlige etater bør derfor ta ansvar for å øke kunnskapen om samiske forhold i egen organisasjon.

Samelovens språkregler er det viktigste instrumentet for å sikre en god tjenesteyting overfor samiske brukere. Regjeringen er derfor positiv til ytterligere utvidelse av forvaltningsområdet. Siden 2006 er forvaltningsområdet utvidet med tre kommuner, Tysfjord, Snåsa og Lavangen. Røyrvik kommune i Nord-Trøndelag har i september 2010 søkt om innlemmelse i forvaltningsområdet.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har, i samarbeid med andre departementer og i dialog med Sametinget, satt i gang en gjennomgang

av samelovens språkregler. Det vil bli tatt stilling til et eventuelt behov for revisjon av språkreglene når resultatene av gjennomgangen foreligger.

For å sikre at statlige etater tar ansvar for å øke kunnskapen om samiske forhold og samiske språk i egne organisasjoner har flere departementer lagt vekt på å synliggjøre samepolitiske mål i tildelingsbrevene til sine underliggende etater, bl.a. til fylkesmenn, NAV, helseforetakene og Utdanningsdirektoratet. Departementene vil løpende vurdere behov for synliggjøring av samepolitiske mål i tildelingsbrev til underliggende etater.

For å sikre en god og sikker tjenesteyting overfor samiske brukere er det stort behov for samiske tolker. Kunnskapsdepartementet har i 2010 tildelt 1 million kroner til samarbeid mellom Samisk høgskole, Høgskolen i Bodø, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Oslo for at de i samarbeid skal utvikle tolkeutdanning i de samiske språkene. Videre har Helse- og omsorgsdepartementet i sine oppdragsdokumenter til helseforetakene stilt krav om at det skal etableres tolketjenester og at det skal iverksettes tiltak for å styrke ansattes språk- og kulturkompetanse knyttet til samisk befolkning.

For å øke samisk språk og kulturforståelse i politiet arbeider Politi- og lensmannsetaten for at tilsatte skal gis økt samisk språk- og kulturforståelse gjennom informasjon, kurs og utdanningstilbud. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har lagt inn rekruttering av samiskspråklige aspiranter til fengselsskolen som et eget satsingsområde, og har

nedsatt en arbeidsgruppe som skal gjennomgå söningsforholdene for samiske innsatte og domfelte.

Informasjon på samisk til samiske brukere er sentralt for å gi et tilstrekkelig godt tilbud. NAV, Skatteetaten og Sekretariatet for konfliktrådene arbeider med å oversette informasjon til samisk.

Regjeringen har økt publiseringen av informasjon på de samiske språkene på sine nettsider regjeringen.no, og målet er å øke mengden informasjon ytterligere. For å nå dette målet er det etablert en samisk oversettertjeneste i Departementenes servicesenter (DSS).

Det legges vekt på å øke bruken av de samiske språkene gjennom kirkelige tjenester, bl.a. gjennom oversetting og tilpasning av samiske tekster til gudstjenesten, gjennom bibeloversettelser til de samiske språkene. Det er også opprettet en egen sørsamisk menighet.

Det er viktig at bruken av samisk terminologi i lovoversettelser og innen offentlige forvaltning blir konsistent slik at det ikke er tvil om hvilke termer som gjelder, og hvilke norske ord og begreper de dekker. Tana kommune har fra 2006-2009 hatt ansvar for et prosjekt for å utvikle samiske lovtermer. Fra 2010 har kommunen satt i gang et nytt prosjekt for å utvikle flere termer. Prosjektet er blant annet finansiert av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og Sametinget. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet tar sikte på å etablere en godkjenningssordning for samiske lovoversettelser, i første omgang som en prøveordning.

Å sikre tilgang til den nye IKT-teknologien også for samiskspråklige er av stor betydning både for deltakelsen i samfunnet og for utviklingen av samiske språk. Det er fra 2010 gjort obligatorisk for alle statlige virksomheter som skal gjøre større omlegginger, gjennom nyetablering eller videreutvikling, å implementere full støtte for samisk tegnsett.

Tilgang på språkteknologi er svært viktig i språkutviklingsarbeidet. Divvun-prosjektet har utviklet samiske språkverktøy i form av elektronisk stavekontroll, korrekturprogram og pedagogisk programvare for ulike samiske språk, jf. tiltak 61. For å sikre nord-, lule- og sørsamisk som levende bruksspråk har regjeringen foreslått at det bevilges 4,7 mill. kroner

i 2011 til etableringen av en permanent drifts- og utviklingsorganisasjon rundt *Divvun*.

Senter for samisk språkteknologi ved Universitetet i Tromsø (Giellatekno) har som mål å lage grammatikkbasert språkteknologi for samiske språk og andre nordlige språk, som tekstprosesseringsprogram, pedagogiske program, digitale ordbøker og syntetisk tale. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet har i 2010 gitt tilskudd til senteret til et prosjekt for generering av to- og flerspråklige termlister, ordlister og transferleksika.

Følgende mål vil være retningsgivende for den videre utviklingen av offentlige tjenester på samisk:

- **Utvikle nord-, lule- og sørsamisk terminologi til bruk i helse- og omsorgstjenester, politi og kriminalomsorg og offentlig forvaltning for øvrig**
- **Utvikle gode helsetjenester på samisk for samiske barn og unge**
- **Sikre helsetjenester på samisk språk for eldre samer**
- **Sikre samisktalendes rettigheter i kriminalomsorgen**
- **Utvikle en god og velfungerende samisk tolketjeneste**
- **Få på plass utdanning og godkjenningssordning for samiske tolker**
- **Bygge opp kurs i samisk språk og kultur til offentlig ansatte**
- **Utvikle ordlister i nord-, lule- og sørsamisk for offentlig forvaltning**
- **Utvikle departementenes nettsider på nord-, lule- og sørsamisk**
- **Utvikle gode ordninger for oversettelser av lover, forskrifter og offentlige dokumenter til nord-, lule- og sørsamisk**
- **Utvikle en godkjenningssordning for lover oversatt til samisk**
- **Sikre tilsynsordninger for oppfølging av samelovens språkregler**
- **Sikre at statlige etater tar i bruk programvare som håndterer samiske tegnsett**
- **Sikre at offentlige registre håndterer samiske tegn**

Målene gjelder for handlingsplanperioden og konkretiseres gjennom tiltakene i handlingsplanen. Handlingsplanen oppdateres årlig gjennom en egen statusrapport.

Samelovens språkregler

Samelovens språkregler ble vedtatt i 1990, og iverksatt i 1992. Samelovens § 1–5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de skal være likestilte etter bestemmelsene i samelovens kapittel 3. Enkelte bestemmelser i sameloven er begrenset til forvaltningsområdet for samelovens språkregler, mens andre ikke har slike geografiske begrensninger. Enkelte bestemmelser retter seg særlig mot kommunene, mens andre gjelder også statlige og regionale myndigheter. Også statlige og regionale offentlige organer er forpliktet, for eksempel er det utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet, og lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning, skal oversettes til samisk.

Samelovens språkregler gir borgerne språklige rettigheter i møte med ulike offentlige organ. Det gjelder oversettelse av regler, kunngjøringer og skjema til samisk, rett til svar på samisk, utvidet bruk av samisk i rettsvesenet, utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren, individuelle kirkelige tjenester, rett til utdanningspermisjon og rett til opplæring i samisk.

Bestemmelsene i samelovens språkkapittel er minimumskrav. Alle offentlige organ oppfordres til å ta hensyn til brukere av samiske språk, også utover lovens regler.

Tiltak 38.

Gjennomgang av samelovens språkregler

Det er Fornyings-, og administrasjons- og kirkedepartementet som har forvaltningsansvaret for sameloven, herunder språkreglene i lovens kapittel 3. På bakgrunn av evalueringen av samelovens språkregler fra 2007 og at forvaltningsområdet for samelovens språkregler er utvidet til å omfatte lulesamisk og sørsamisk språkområde, har departementet satt i gang en gjennomgang av samelovens språkregler. Arbeidet gjøres i samarbeid med andre departementer og i dialog med Sametinget.

Det vil bli tatt stilling til behov for en eventuell revisjon av samelovens språkregler etter at gjennomgangen er ferdigstilt i 2011.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Samiskspråklige ansatte i offentlig forvaltning

Tiltak 39. Tolkeutdanning og autorisasjon av tolker

Kunnskapsdepartementet har i 2010 tildelt 1 million kroner til samarbeid mellom Samisk høgskole, Høgskolen i Bodø, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Oslo og Universitetet i Tromsø for å utvikle tolkeutdanning i de samiske språkene. Departementet legger vekt på at institusjonene skal fokusere på samarbeid som medfører faglig konsentrasjon og mer robuste fagmiljøer som samlet bidrar til å styrke samisk tolkeutdanning. Bruken av midlene skal planlegges i fellesskap mellom institusjonene, og skal brukes til faglig utvikling, utredninger, samarbeidsmøter og lignende.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

NASJONALT TOLKEREGISTER er en landsdekkende oversikt over praktiserende tolker og deres kvalifikasjoner. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor og systemeier for Nasjonalt tolkeregister. Nasjonalt tolkeregister er operativt for tolkebrukere på www.tolkeportalen.no. Statsautoriserte tolker i samiske språk vil på lik linje med andre, kvalifisere til oppføring i nasjonalt tolkeregister.

Nødmeldetjenesten

Sametinget har tatt opp behovet for en fungerende nødmeldetjeneste for den samisktalende befolkningen. Som ansvarlig for samordningen mellom nødetatene politi, brann og helse har Justisdepartementet ledet arbeidet med en utredning om felles nødnummer og felles sentraler for de tre nødeta-

tene. Utredningen ble lagt fram 15. juni 2009 og anbefaler at alle nødmeldinger går til 7 eller 8 felles nødsentraler, fremfor dagens 69 sentraler. Med vesentlig færre sentraler, som også er felles for de tre nødetatene, vurderes det som mer gjennomførbart å få samisk-kyndig personell tilgjengelig. Utredningen har vært på en bred høring.

I konsultasjon med Sametinget har Justisdepartementet drøftet:

- Samenes muligheter til å bli betjent på samisk ved dagens nødmeldesentraler
- Hvordan det kan legges til rette for at samisk språk og kultur blir ivaretatt dersom det blir endringer i nødmeldetjenesten i tråd med ovennevnte utredning

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har i ettertid ført tilsyn med 110-sentralen i Hammerfest og kommunene i Finnmark innenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler, med utgangspunkt i hvordan nødmeldinger på samisk blir besvart og håndtert. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) mottok svar på sin tilsynsrapport av 6. april 2010 i felles brev fra 110-sentralen i Finnmark og kommunene Kautokeino, Karasjok, Nesseby, Porsanger og Tana. Tilsvaret er nå under behandling i DSB.

Barnevernet

Tiltak 40. **Evaluering av videreutdanning**

Videreutdanningen "Barnevern i et minoritetsperspektiv" er evaluert. Departementet vil på bakgrunn av evalueringen vurdere en eventuell videreføring av utdanningstilbudet.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Tiltak 41. **Forskriftsfesting av tilsynsordningen**

Barnevernet skal ta hensyn til samiske barns språklige og kulturelle tilhørighet ved omsorgsovertakelse og plassering. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har satt i gang et arbeid for å styrke

tilsynet med at barns språk og kultur ivaretas i barnevernet. I konsultasjon med Sametinget er det oppnådd enighet om å sende ut et høringsnotat med forslag om endringer i *Forskrift om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling og forskrift om fosterhjem* med høringsfrist 11. januar 2011.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Helse- og omsorgstjenester

Tiltak 42. **Tolketjenester i helseforetakene**

I oppdragsdokumentet til de regionale helseforetakene er det stilt krav om at det skal etableres tolketjenester til pasienter som har behov for dette og at det skal iverksettes tiltak for å styrke ansattes språk- og kulturkompetanse knyttet til samisk befolkning.

Helse Nord RHF har fått i oppdrag å finansiere og gjennomføre et 2-årig tolkeprosjekt for å bedre tolketjenesten til samisk befolkning. Prosjektet ble igangsatt høsten 2010. Det skal rapporteres på dette i årlig melding til Helse- og omsorgsdepartementet.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Tiltak 43. **Tilsyn**

Helse- og omsorgsdepartementet vil i samarbeid med Statens helsetilsyn vurdere hvordan tilsynet ivaretar den samiske befolkningens rett til helsehjelp, samt hvordan retten til nødvendig helsehjelp etterleves. Saken er drøftet med Sametinget. Departementet har tatt opp to problemstillinger: Tilsyn med tjenestetilbud til demente, og tilsyn med medikamenthåndtering for eldre. Tilsynet vil være en del av oppfølgingen av eldrepacken.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Tiltak 44. **Likeverdige tjenester i lule- og sørsamiske områder**

Helse- og omsorgsdepartementet vil i samarbeid med Sametinget utrede nærmere hvordan likeverdighet i helsetjenesten kan bli ivaretatt i de lulesamiske og sørsamiske områdene. Saken er drøftet med Sametinget. Departementet og Sametinget vil følge opp saken videre.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Tiltak 45. **Fraseordbok til bruk i helse- og omsorgstjenesten**

På bakgrunn av prosjektmidler fra Sametinget er det utviklet en frasehåndbok til bruk i sykehjemmet i Porsanger. Håndboken kan lette kommunikasjonen mellom pleiere og den samiske pasient/pårørende i institusjon og kommunehelsetjenesten. Håndboken vil bli lagt ut på helsedir.no i løpet av 2011.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet/Helsedirektoratet

Arbeids- og velferdsforvaltningen

Tiltak 46. **Informasjon på samisk i NAV**

Våren 2009 ble det opprettet et eget samisk meny-punkt på nav.no. På de samiske sidene blir faktainformasjon om arbeids- og velferdsforvaltningens ytelser og tjenester publisert sammen med tilhørende skjema.

Arbeids- og velferdsetaten skal arbeide for å ha den mest etterspurte informasjonen på www.nav.no om etatens ytelser og brukerens rettigheter tilgjengelig på samisk. Arbeids- og velferdsetaten oversetter i tillegg sine hovedbrosjyrer til samisk. Arbeids- og velferdsetaten prioriterer først og fremst oversettelse av ulikt materiale til nordsamisk.

Samiske termer innenfor arbeids- og velferdsforvaltningens områder utvikles gradvis gjennom oversettelse av tekster. Samtidig som det oversettes informasjon til nordsamisk, driver Arbeids- og velferdsetaten språklig nybrottsarbeid på et område som tidligere har manglet samiske ord og begreper.

For å gjøre de nye termene så gode og dekkende som mulig, ønsker etaten å dra nytte av den samiske begrepsutviklingen som oppstår i møtet mellom samiskspråklige medarbeidere og samisktalende brukere. Et nettverk av samisktalende medarbeidere med bred kompetanse bistår oversetterne og gir innspill til hvilke termer som bør brukes på ulike områder.

Ansvarlig: Arbeids- og velferdsdirektoratet

KURSTILBUD FOR HELSE- OG SOSIALPERSONELL VED SAMISK HØGSKOLE I KAUTOKEINO.

Samisk høgskole arbeider med å utvikle et kurs-tilbud for helse- og sosialpersonell. Målet med kurset er at ansatte innenfor sosial- og helsetjenesten skal få større kunnskap om samisk kultur.

SEMINAR OM SAMISK KULTURFORSTÅELSE.

Samisk nasjonalt kompetansesenter – psykisk helsevern (SANKS) arrangerer seminar om samisk kulturforståelse for ansatte i Helse Finnmark. Seminaret holdes fortløpende og arrangeres lokalt. 400-500 ansatte ved Hammerfest og Kirkenes sykehus og alle i Klinikk psykisk helsevern og rus har til nå gjennomgått kurset.

Tiltak 47.

Brukerundersøkelser

Arbeids- og velferdsetaten skal gjennomføre lokale brukerundersøkelser i samiske forvaltningsområder. Resultatene skal danne grunnlag for utviklingen av kvaliteten på tjenestetilbudet i etaten.

I andre halvår 2009 ble det for første gang gjennomført en webbasert brukerundersøkelse på samisk ved NAV-kontorer som ligger i forvaltningsområdet for samelovens språkregler i Finnmark. Kontorene som deltok var NAV Tana, NAV Kautokeino, NAV Karasjok, NAV Porsanger og NAV Nesseby. Brukerne ble stilt spørsmål om hvor tilgjengelig de oppfatter NAV-kontoret med tanke på å henvende seg til NAV-kontoret på samisk og få svar på samisk.

Brukerne opplever i stor grad at det er mulig å avtale møte med en veileder/ saksbehandler som snakker samisk. De opplever også i stor grad at de kan ringe til NAV-kontoret og henvende seg på NAV-kontoret på samisk. De opplever i noe mindre grad at det er mulig å henvende seg og få svar på samisk pr brev.

Samiske brukerundersøkelser er under utvikling, og de skal gjennomføres hvert år. I framtiden vil de også omfatte NAV-kontorene i det lule- og sørsamiske området.

Ansvarlig: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Kirkelige tjenester på samisk

Samisk kirkeråd for Den norske kirke er Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv. Rådet skal fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke. Samisk kirkeråd har også fokus på å synliggjøre samisk språk i kirka. Strategiplan for samisk kirkeliv er et strategidokument for samisk kirkeliv i Den norske kirke. Planen for 2012-2016 har vært på høring og det tas sikte på å behandle den på Kirkemøtet i april 2011.

Plan for samisk trosopplæring er en supplerende plan til den overordnede trosopplæringsplanen *Gud gir – vi deler*, som ble vedtatt på Kirkemøtet 2009. Den samiske trosopplæringsplanen skal bidra til at trosopplæringen ivaretar samiske barn og unges samiske tilhørighet.

Tiltak 48.

Tilskudd til bibeloversettelse

Det er gjennom lang tid gitt tilskudd til Det Norske Bibelselskap til oversettelse og revisjon av bibelske tekster på nord-, sør- og lulesamisk. Det pågår nå en revisjon av Det gamle testamentet på nordsamisk.

Tilskuddet til Det Norske Bibelselskap er videreført i 2011, og det er i tillegg frikjøpt en prest 30 pst. for å styrke kapasiteten. Arbeidet er konsentrert rundt ny nordsamisk oversettelse av Det gamle testamentet. Målet er at oversettelsen skal kunne brukes på tvers av landegrensene, og det samarbeides med bibelselskapene i Finland og Sverige. Det pågår i tillegg et mindre prosjekt med oversettelse av en del utvalgte bibeltekster til sørsamisk.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet /Det Norske Bibelselskap

Tiltak 49.

Forsøk med samisk menighet i sørsamisk språkområde (2009-2012)

Valg til det første samiske menighetsrådet ble gjennomført ved kirkevalget høsten 2009. Daglig leder for menigheten er ansatt i 50 pst stilling. Det er utarbeidet et eget medlemsregister for menigheten, som nå har registrert 221 medlemmer (januar 2011). Det arbeides videre med sikte på å øke antallet registrerte medlemmer av menigheten. Forskrift 11. desember 2008 nr. 1317 om ordning for samisk menighet i sørsamisk språkområde er oversatt til sørsamisk.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet /Nidaros bispedømme

Tiltak 50.

Øversettelse/tilpasning av tekster til gudstjenesten

Liturgier på de samiske språkene er planlagt utgitt separat og skal ikke samles i en liturgihåndbok. Nordsamiske liturgier er godkjent og planlagt utgitt i februar 2011.

Lulesamiske liturgier ble sendt på høring høsten 2009. Godkjenningssprosess pågår våren 2011 med sikte på utgivelse innen utgangen av 2011.

Fire av Den norske kirkes liturgier er oversatt til sørsamisk (høymesseliturgi, dåp, vigsel og gravferd). Dette arbeidet er ikke ferdigstilt. Det videre liturgi-arbeidet på sørsamisk er stilt i bero i 2011 på grunn av manglende kapasitet. Arbeidet med utvikling av sørsamiske salmer videreføres.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet /Kirkerådet/Samisk kirkeråd

SAMETINGET HAR GITT STØTTE til oversetting av "Bibelboka mi" for 4-åringer til nordsamisk. Dette er en oppdatering av "Min kirkebok/ Mu girkogirji" som ble utgitt i 1990. Sametinget ønsker at boken i tillegg skal oversettes til lulesamisk og sørsamisk.

Skatteetaten

Tiltak 51.

Skatteetaten – utvidet tilbud på samisk

De mest benyttede skjema og blanketter er oversatt til nordsamisk og leveres til de skattytere som ber om det. Skjema og informasjon på samisk blir også gjort tilgjengelig på skatteetatens nettsider. I juni 2010 ble det innført ny søkefunksjonalitet på

skatteetatens nettsider som gjør det enklere å finne fram til samiskspråklige dokumenter. Skatteetaten vil arbeide videre med å tilrettelegge skjema og informasjon på samisk, og gjøre dette lett tilgjengelig på etatens nettside. Etaten startet i 2010 et arbeid med å vurdere om mer av innholdet på nettsidene skal gjøres tilgjengelig på flere språk. Ytterligere oversettelser til samisk vil bli vurdert i denne sammenheng.

Skattytere kan velge samisk ved henvendelse til Skatteopplysningen, og vil da bli satt til en samiskspråklig saksbehandler.

Etaten har etablert rutiner for oversettelse av dokumenter til samisk og ajourhold av disse. Både skjema som generelt er mye benyttet (som for eksempel navnevalg, flytting, skattekort) og skjema som anses relevant for den samiske befolkningen (for eksempel skjema knyttet til primærnæringene, reindrift etc.) er oversatt. Skjemaene ajourføres årlig.

Skjema på samisk kan ikke sendes inn elektronisk. Årsaken til dette er den manglende støtten for samisk tegnsett i Oppgaveregisteret. De som mottar selvangivelsen på papir på samisk, vil også motta dokumenter i PDF-format på samisk i Altinn. Det er et mål at det på sikt blir mulig å levere selvangivelsen elektronisk også på samisk. Se for øvrig tiltak 60.

Ansvarlig: Skatteetaten

Kriminalomsorgen

Tiltak 52.

Rekruttering av samiskspråklig fengselspersonale

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har lagt inn rekruttering av samiskspråklige aspiranter til fengselsskolen som et eget satsningsområde i styringsdialogen med Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS). Målet er at det hvert år tas opp et visst antall aspiranter som behersker samisk språk.

I 2008 ble det tatt opp fire samisktalende aspiranter ved fengselsskolen, hvorav to av dem gjennomfører utdanningen i tilknytning til fengslene i Tromsø og Vadsø. I 2009 ble det tatt opp en samisktalende aspirant ved fengselsskolen.

Tromsø fengsel har tre samisktalende ansatte, i tillegg til syv tilsatte som har gjennomført et samisk språkkurs. To av disse vil i 2010 gå videre med et mer omfattende språkkurs i regi av Samisk språksenter i Manddalen. Vadsø fengsel har to samisktalende ansatte.

Ansvarlig: Justis- og politidepartementet

Tiltak 53. **Kriminalomsorgssenter med kompetanse på samisk språk og kultur**

Justis- og politidepartementet/Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) har nedsatt en arbeidsgruppe som skal gjennomgå soningsforholdene for samiske innsatte og domfelte. Arbeidsgruppen skal blant annet:

- Vurdere hvordan kriminalomsorgen gjennomfører de ulike straffereaksjoner som fengselsstraff, forvaring, samfunnsstraff mv, for samiske domfelte.
- Fremme konkrete forslag til hvordan kriminalomsorgen best kan ivareta samisktalende innsatte/ domfelte som sikrer målsettingen med straffegjennomføringen, herunder skal det vurderes om det bør utarbeides en egen håndbok for gruppen.
- Utrede behov for kompetanse og kapasitet for et samisk kompetansesenter i Troms eller Finnmark, herunder konkrete forslag til rekruttering av ansatte med samiskspråklig kompetanse og kjennskap til samisk kultur. Gruppen skal utrede konsekvensene av å etablere et kompetansesenter som en integrert del av kriminalomsorgen i Troms eller Finnmark.
- Innhente kunnskap om hvordan andre etater i forvaltningsområdet praktisk ivaretar sine forpliktelser overfor det samiske folk. Det bør også undersøkes om kriminalomsorgen i Sverige og Finland gjennomfører spesielle tiltak.
- Foreta økonomiske og administrative beregninger av alle forslag som fremmes.

Arbeidsgruppen skal levere sin rapport til KSF i løpet av 2011.

Ansvarlig: Justis- og politidepartementet

Sekretariatet for konfliktrådene

Tiltak 54. **Samisk språk i konfliktrådene**

Sekretariatet for konfliktrådene har noe materiell på samisk, men har nå satt i gang en gjennomgang for å se på behovet for ytterligere informasjonsmateriell på samisk både i form av brosjyrer og på nettet. Brosjyret tekst og plakater er nå oversatt til nordsamisk og klar til trykking. Målet er at alle samiske språk etter hvert skal dekkes.

Ansvarlig: Sekretariatet for konfliktrådene

Politiet

Tiltak 55. **Økt samisk språk og kulturforståelse i politiet**

Økt samisk språk- og kulturforståelse skal gis gjennom informasjon/ kurs/utdanningstilbud for tilsatte i politi- og lensmannsetaten.

Det er utarbeidet en ny instruks for dekning av ekstraavgifter som følge av bruk av samisk språk. Instruksen gjelder politidistrikter med kommuner som hører inn under forvaltningsområdet for samelovens språkregler, jf. samelovens § 3-1, pkt 1, og erstatter instruks av 29. januar 1999. Endringene i instruksen gjør søknadsgrunnlaget bredere, og anerkjenner i større grad de ekstra utgiftene som følger av at samisk språk er sidestilt med norsk. Blant annet er nå ekstrakostnader i forbindelse med straffesaksbehandling inkludert. Politidirektoratet vil overta ansvaret for tildeling av midler etter søknad, tidligere lå ansvaret hos Vest-Finnmark politidistrikt.

I Finnmark, med stor samisk befolkning, har det ikke vært krav om å oppfordre personer med samisk språk og kulturkompetanse til å søke ledige stillinger i politiet. Det vurderes å endre standard utlysningstekst på dette punktet.

Ansvarlig: Justis- og politidepartementet

Tiltak 56.

Styrking av samisk språk i politiet

Politidirektoratet vil sette i gang følgende tiltak for å styrke samisk språk i politiet:

- Kartlegging av hvilken språkkompetanse som finnes i de tospråklige områdene. Kunnskap om kompetansen vil bidra til enklere å kunne prioritere hvor det er størst behov for tiltak.
- Innføre tilbud om personlig intervju på nordsamisk for søkere til Politihøgskolen som har nordsamisk som morsmål.
- Tilby eksaminering ved videreutdanning i ulike sivile gjøremål på nordsamisk for ansatte i politiet som har nordsamisk som morsmål.

Ansvarlig: Politidirektoratet

Tiltak 57.

Innarbeide de samiske språkene i elektronisk programvare

Det er et mål at samiske språk skal innarbeides i saksbehandlerprogram rettet mot publikum. Særlig viktig er det at plikter og rettigheter knyttet til straffesaksbehandlingen og andre myndighetshandlinger kan hentes ut på de samiske språkene. Tiltaket ble diskutert i RESP (Rådet for elektronisk straffesakssystemer i politiet og den høyere påtalemyndighet) i september 2009. Saken vil bli ivaretatt i forbindelse med arbeidet med nye straffesakssystemer. Sentrale avklaringer er igangsatt. Først og fremst er det et behov for å tilpasse maler, herunder formalia om rettigheter og plikter.

Videre heter det i den nye instruksen at behovet for programvare knyttet til politiets straffesakssystemer skal meldes til Politidirektoratet for en samlet vurdering. En del er oversatt til nordsamisk i det sivilrettslige elektroniske systemet (SIAN). Lensmannen i Karasjok følger opp arbeidet med oversettelsen i samarbeid med Statens innkrevingsentral.

Innarbeiding av samiske språk i elektronisk programvare tas inn i utviklingsarbeidet med nye straffesakssystemer i politiet.

Ansvarlig: Justis- og politidepartementet

Tiltak 58.

Rekruttering av personer med samisk bakgrunn til Politihøgskolen

Politihøgskolen har gjennom sin kommunikasjons- og rekrutteringsstrategi fokus på rekruttering av personer med minoritetsbakgrunn, herunder personer med samisk bakgrunn.

Rekrutteringskontakter engasjert av Politihøgskolen i Bodø følger opp rekruttering av søkere fra Øst- og Vest-Finnmark på messer/yrkesdager for videregående elever. Kontaktene deltar sammen med samisktalende polititjenestemann på slike arrangementer i Kautokeino og Karasjok. Politihøgskolen vil fortsette sin satsing for økning av rekruttering av potensielle kandidater med samisk bakgrunn.

Ansvarlig: Justis- og politidepartementet

Regjeringens bruk av samiske språk

Tiltak 59.

Økt utgivelse av regjeringens dokumenter på samisk

Regjeringen har som mål å øke mengden nyheter, pressemeldinger og annen informasjon på samisk på sine nettsider, www.råddehus.no. For å oppnå dette er det etablert en formidlingstjeneste av oversettelser til samisk i Departementenes servicesenter. I 2010 har antallet nyhetssaker økt betraktelig. Det tas sikte på å lage en egen oversikt over dokumenter på lule- og sørsamisk.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Terminologiutvikling og ordbøker

Utvikling av samiske termer er sentralt for å kunne bevare og styrke bruken av samisk språk. Forutsetningen for at samisk kan brukes i faglige sammenhenger, er at det finnes fagterminologi og fagbegreper på samisk.

Sametinget har ansvaret for normering av samisk språk og godkjenning av samiske termer i Norge. Det er Samisk språknemnd som godkjenner samiske termer.

Terminologiutvikling og normering er viktig for offentlige myndigheter i oversettelse av lover, forskrifter og skjema etc. Det er en utfordring for samisk språkutvikling at godkjenningen av samiske termer går sakte, særlig i forbindelse med oversettelse av lover. Dette gjelder også for bruk av samisk i offentlig forvaltning. Det er en målsetning at alle dokumenter statlige organer oversetter, skal være språkfaglig kvalitetssikret og at ny terminologi er godkjent av riktig instans.

Tiltak 60. **Forvaltningstermer**

Utvikling av samiske termer er sentralt for å kunne bevare og styrke bruken av samiske språk. Gjennom oversetting av stortingsmeldinger, proposisjoner og andre statlige dokumenter til de samiske språkene foregår det en gradvis utvikling av termer både på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Det er viktig at bruken av samisk terminologi innen offentlig forvaltning blir konsistent slik at det ikke er tvil om hvilke termer som gjelder, og hvilke norske ord og begreper de dekker. Det er en målsetning at alle dokumenter som statlige organer oversetter, skal være språkfaglig kvalitetssikret og at ny terminologi godkjennes av Sametinget.

Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet arbeider nå med en digital ordbok/termliste for å samle flest mulig forvaltningstermer som er i bruk på de samiske språkene. Det tas sikte på å ferdigstille nordsamisk versjon i 2011. Termlisten vil publiseres på nettet slik at alle som jobber med samiske språk skal kunne benytte denne fritt. Dette vil bidra til harmonisering av termbruk, og vil lette arbeidet for oversettere.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

Tiltak 61. **Prosjekt samiske lovtermer**

I henhold til sameloven § 3-2, 1. ledd, skal lover og forskrifter som er av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkningen oversettes til samisk. Utvikling av juridiske termer på samisk er viktig for å sikre at det samiske juridiske språket blir konsistent slik at det ikke er tvil om hvilke termer som gjelder, og hvilke norske ord og begreper de dekker. Godkjent samisk juridisk terminologi vil gjøre det lettere å oversette nye lover og forskrifter og gi en konsistent begrepsbruk over tid.

Tana kommune har i årene 2006-2009 hatt ansvar for prosjektet "Samisk lovspråk". Prosjektet har hatt spesielt fokus på å utvikle nordsamiske termer i tvisteloven og straffeprosessloven. Prosjektet har vært finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Sametinget og Tana kommune.

Som oppfølging av prosjektet "Samisk lovspråk" startet Tana kommune i 2009 et toårig prosjekt "Samiske lovtermer". Tana samiske språksenter og SEG (Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddas/ Samisk nærings- og utredningssenter) vil lede prosjektet på vegne av Tana kommune.

I prosjektet skal man utvikle juridiske termer fra bl.a. straffeprosessloven, tvistemålsloven og straffeloven på nordsamisk. Termene vil bli overført til et databasesystem, som vil gjøre det mulig å offentliggjøre termene for eksempel som digital ordbok. Databasen vil i første omgang bestå av nærmere 3000 juridiske termer og fraser. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet, Sametinget og Tana kommune har bevilget midler til prosjektet.

Ansvarlig: Tana kommune

Tiltak 62. **Godkjenningsordning for samiske lovoversettelser**

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet er i dialog med Universitetet i Tromsø om et prosjekt for å prøve ut en ordning for kvalitetssikring av samisk språk i lovoversettelser, og som sikrer at lover som er oversatt til samisk også oppdateres på samisk når loven revideres. Det tas sikte på at en prøveordning er på plass i 2011.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Samisk språk og IKT

Regjeringens målsetting er at all utvikling innen IKT i offentlig sektor skal bygge på prinsippet om universell utforming. Dette skal gi alle brukere merverdi ved bruk av teknologien. I samisk sammenheng handler dette om at det legges til rette for bruk av samisk tegnsett, at samiske navn kan skrives korrekt i offentlige registre, at det utvikles programvare som støtter samisk språk, og at offentlig informasjon er tilgjengelig på samisk.

For de fleste vil ny teknologi, som for eksempel automatisering av tjenester ved bruk av internett, gjøre hverdagen enklere. Å sikre tilgang til den nye teknologien også for samiskspråklige er av stor betydning både for deltakelsen i samfunnet, og for utviklingen av samisk språk. Offentlig sektor bør sørge for at IKT- og nettbaserte tjenester ikke fører til nye barrierer. Tegnsettet som skaper utfordringer er Áá Čč Ďď Nŋ Šš ƦƦ Žž (nordsamisk) Áá (lulesamisk) Ĩĩ (sørsamisk) (og i tillegg andre tegn i de andre samiske språkene som ikke er i bruk i Norge). Det har vært en positiv utvikling de siste årene når det gjelder samisk tegnsett og IKT. Samisk er nå implementert som eget valg i de mest brukte operativsystemene.

Den største utfordringen i dag er samisk i offentlige registre. Dette gjelder bl.a. Brønnøysundregistrene, Folkeregisteret og NAV. Gamle systemer er ikke tilrettelagt for samiske bokstaver, og betyr at navn og adresser med samiske bokstaver ikke registreres korrekt i registrene, og at det ikke er mulig å kommunisere på samisk med brukeren, f.eks. ved elektroniske skjemaer.

Tiltak 63. **Krav til bruk av felles tegnsett for offentlige virksomheter**

Samiske tegn kan ikke brukes i alle fagsystemene i forvaltningen, noe som fører til person- og stedsnavn ikke står korrekt oppført i sentrale registre. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet fastsatte i 2009 en forskrift som skal sørge for at stat og kommune benytter de samme åpne IT-standardene. I 2010 ble forskriften endret med et krav om at standarden UTF-8, som er et tegnsett som støtter de samiske tegnene, alltid skal brukes ved større omlegginger, nyetablering eller videreutvikling av fagsystemer. Dette vil innebære at forvaltningens fagsystemer etter hvert vil få full støtte for samiske tegn.

Imidlertid vil dette ta tid, for levetiden til det offentliges IT-systemer er lang og arbeidet med å erstatte dem svært komplekst og kostbart. Altinn og Brønnøysundregistrene er for eksempel godt i gang med å forberede overgangen til UTF-8, men vil allikevel ikke kunne tilby samiske tegn før i 2015.

Overgangen til UTF-8 må koordineres for å gi en samordningsgevinst. Det er derfor i standardiseringsforskriften fastsatt at utveksling av data mellom offentlige virksomheter fra 1.1.2012 som et minimum skal skje med begrenset versjon av UTF-8, supplert med ytterligere 6 nordsamiske tegn i store og små representasjoner. Dette vil ikke garantere for støtte for samiske tegn i offentlige registre og systemer, men det vil medvirke til en raskere overgang til felles tegnsett. På den måten vil alle fagsystemer og utveksling av informasjon mellom disse på sikt støtte de samiske tegnene.

Kravet er foreslått å bli en del av forskrift om IT-standarder i offentlig forvaltning (FOR 2009-09-25 nr 1222). Denne er på høring i 2010 med planlagt ikrafttredelse våren 2011. Kravet blir dermed obligatorisk også for kommuner og fylkeskommuner.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

PRIMUS er et verktøy som brukes av museene for å registrere gjenstander. Hittil har det ikke vært mulig å registrere gjenstander på samisk, noe som gjør at navn på slike gjenstander primært registreres på norsk. De samiske museene arbeider med bevaring av den samiske kulturhistorien og det er viktig at gjenstander kan registreres på samisk for bevaring for senere generasjoner. Prosjektet Primus på samisk fikk 250 000 kroner fra ABM-utvikling i 2009. Ny versjon av Primus ble lansert i 2010, med støtte for UTF-8, noe som innebærer at alle samiske tegn kan brukes i Primus. Det arbeides nå med oversettelse av ledetekster og menyer til samisk.

Språkteknologi

Språkteknologi er en tverrvitenskapelig disiplin og bygger blant annet på kunnskap innen informasjonsteknologi, lingvistikk, kunstig intelligens, fonetikk og kognitiv psykologi. Språkteknologi blir vanligvis delt inn i datalingvistikk og taleteknologi. Innen datalingvistikken konsentrerer en seg hovedsakelig om analyser av skrevet tekst, som blant annet vil åpne for utvidet søkemuligheter på Internett og automatisk oversettelse.

Taleteknologien handler om databehandling av menneskelig tale, dvs. særlig talegjenkjenning og talesyntese. Tale har vist seg å være en effektiv måte å presentere informasjon på. Taleprogram kan gi personer med lese- og skrivevansker tilgang til ulike typer tekster, fra fagbøker til aviser. I samisk sammenheng kan talesyntese brukes som tilleggsværktøy i kombinasjon med ordinære korrekturprogram og støtte både lese- og skriveprosessen. I tillegg vil talesyntese kunne bli brukt som grunnlag for å utvikle et moderne tjenestetilbud på mange felt.

Språkutviklingsarbeidet vil ha stor nytte av språkteknologi. Det gjelder hjelpemidler til å ta fram ny terminologi, lage nye og bygge ut eksisterende ordbøker, nye hjelpemidler i språkopplæring på alle nivå (for eksempel digitale ordbøker), og verktøy for å bruke samisk i nye sammenhenger. Språkteknologien vil være en svært viktig hjørnestein i arbeidet for å styrke og vitalisere samisk.

Grammatikkbasert språkteknologi som tekstprosesseringsprogram, pedagogiske program, digitale ordbøker og syntetisk tale er en forutsetning for at språk skal kunne overleve som bruksspråk i dagens digitale verden. Et språk må ha en mengde ressurser for å fungere som administrasjons- og kommunikasjonsspråk. Her står minoritetsspråk overfor en helt annen situasjon enn majoritetsspråk.

Språkteknologi vil gjøre arbeidet for samiske språkarbeidere og språkbrukere lettere og raskere. Det gjelder for eksempel korrekturverktøy for raskere å finne skrivefeil, elektroniske korpus for å finne termkandidater og eksempler på oversettelser (vil gjøre det raskere å skrive ordbøker), hjelpemidler for tolker, maskinoversettelse fra for eksempel nordsamisk til lulesamisk for å gjøre det raskere å produsere lærebøker på lulesamisk, og maskinoversettelse fra samisk til norsk for å gjøre det mulig å bruke samisk som administrasjonsspråk i flere sammenhenger. Språkteknologien skal gjøre det mulig å få mer gjort med mindre arbeid.

OAHPA!

OAHPA! er utviklet av Giellatekno ved Universitetet i Tromsø, og finansiert av Universitetet og Sametinget. OAHPA! er et interaktivt språklæringsprogram utviklet av Giellatekno ved Universitetet i Tromsø, og ligger på internett (<http://oahpa.uit.no>) som et hjelpemiddel for dem som lærer seg samisk. Med de seks delprogrammene kan brukerne øve på tall, ord og stedsnavn, bøyning av ord, enkeltord eller i setninger, svare på spørsmål og delta i dialoger. I flere av programmene kan brukerne begrense ordforrådet i forhold til hvilken lærebok de bruker. OAHPA! skiller seg fra andre hjelpemiddel/språkprogram ved at oppgavene er dynamisk generert, slik at det i praksis står et ubegrenset antall øvingsoppgaver til disposisjon for brukeren. Brukeren har også tilgang til grammatikkforklaringer. OAHPA! er allerede laget for nordsamisk, med norsk og finsk som hjelpespråk, og i løpet av 2011 blir også svensk hjelpespråk, og flere av delprogrammene blir tilgjengelige på sørsamisk, med norsk, svensk og nordsamisk som hjelpespråk.

Tiltak 64.

Samiske rettskrivingsverktøy – permanent drifts- og utviklingsorganisasjon for Divvun

Kunnskapsdepartementet, Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og Sametinget har siden 2004 finansiert Divvun-prosjektet. Divvun har utviklet språkverktøy i form av elektronisk stavekontroll, korrekturprogram og pedagogisk programvare for ulike samiske språk. Divvun arbeider også med taleteknologi. Divvuns produkter er tilgjengelig på nett, og kan brukes fritt, se www.divvun.no

For å sikre nord-, lule- og sørsamisk som levende brukspråk er det bevilget 4,7 mill. kroner i 2011 over Fornyings-, administrasjons- og kirke departementets budsjett til etableringen av en drifts- og utviklingsorganisasjon for *Divvun*. *Divvun* vil bli tilknyttet Senter for samisk språkteknologi ved Universitetet i Tromsø. Sametinget vil fortsatt ha en sentral rolle i styringen av Divvun.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

Tilgangen til et omfattende tekstkorpus er avgjørende for språkforskningen og for språkteknologien. Selv om den samiske språkteknologien er bygd på grammatiske modeller, er gode korpus alltid et viktig redskap, for eksempel i arbeidet med leksikografi, terminologi og maskinoversettelse. For maskinoversettelse er det særlig parallelle korpus som er viktige, dvs. at den samme teksten finnes på flere språk. Det er svært arbeidskrevende å bygge opp et omfattende korpus, og i samisk sammenheng er det viktig at en så stor del av de eksisterende tekstene som mulig blir samlet inn, siden det er så lite som finnes. Tilsvarende vil lydkorpus være viktig for å utvikle og arbeide med talebaserte prosjekt og forskning, som talesyntese, forskning på intonasjon, eller samisk fonetikk.

MASKINOVERSETTELSE er i stigende grad et viktig verktøy for flerspråklige samfunn. Maskinoversettelsessystemer kan både brukes til å forstå en fremmedspråklig tekst, og til å produsere tekst på et nytt språk.

I Norge er nesten alle samisktalende flerspråklige, mens de færreste nordmenn kan samisk. Det er dermed nødvendig å skrive møtereferater og saksdokumenter på norsk også i samiske institusjoner, fordi det på ett eller annet tidspunkt vil oppstå situasjoner der noen norskspråklige trenger å lese dokumentene. Er det ikke ressurser til å operere med doble sett sakspapirer, vil man måtte prioritere norsk over samisk. En maskinoversettelse god nok til å forstå samiske dokumenter vil gjøre det lettere for det samiske samfunnet å fungere på samisk.

For nært beslektede språk er det mulig å utvikle gode maskinoversettelsessystemer. For lule- og sørsamisk vil det være mulig å få f.eks. læremateriell maskinelt oversatt fra nordsamisk. Kostnadene til manuell korrektur vil være langt lavere enn ved manuell oversettelse fra norsk.

Giellatekno ved Universitetet i Tromsø arbeider sammen med en forskningsgruppe ved Universitetet i Alicante i Spania på maskinoversettelse fra nordsamisk til norsk, lule- og sørsamisk, og fra finsk til nordsamisk. Preliminære versjoner fins på <http://victorio.uit.no/cgi-bin/francis/index.php?>

Tiltak 65. **Kartlegging og utvikling av samiske ordbøker**

Samisk språknemnd har laget en liste over eksisterende ordbøker på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Listen er publisert på www.giella.org.

Giellatekno, Senter for samisk språkteknologi ved Universitetet i Tromsø, har som mål å lage grammatikkbasert språkteknologi for samisk og andre nordlige språk.

Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet har i 2010 gitt tilskudd til Giellatekno til et prosjekt for generering av to- og flerspråklige termlister, ordlister og transferleksika. Prosjektet skal generere tospråklige ordlister, eller transferleksika (nordsamisk- lulesamisk, nordsamisk-sørsamisk, og norsk-nordsamisk-finsk med basis i paralelle tekstsamlinger).

Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet vil våren 2011 ta initiativ til et samarbeide med aktuelle aktører for å komme med forslag til tiltak for å styrke det videre arbeidet med samiske ordbøker.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

DIGITAL SØRSAMISK ORDBOK ble lansert 5. februar 2010 i et samarbeid mellom Divvun II og Giellatekno. Årjelsaemien–daaroen digibaakoeh kan grammatikk og forstår bøyde ord i tillegg til oppslagsformen. Ordboka inneholder 6164 oppslagsord, og i tillegg er altså de fleste bøyde formene av ordene med. Til verb, substantiv, tallord og adjektiv er det til hjelp for brukerne lagt til nøkkelformer som viser ordenes bøyning. Ordboka kan du installere på din egen datamaskin. Det vil komme oppdaterte versjoner av ordboka etter hvert. Kildekoden til ordboka er fritt tilgjengelig.

SAMETINGET UTARBEIDER TERMLISTER på grunnlag av innkommet materiale fra ulike terminologiprojekter finansiert av Sametinget. Termlistene godkjennes deretter av Samisk språknemnds termgrupper og legges ut på www.giella.org. Følgende termlister er godkjent i 2009:

- Matematihkkatearpmat-matematikktermer
- Luonddufágatearpmat-naturfagtermer
- Muhtin jurdihkalaš tearpmat-noen juridiske termer
- Mediatearpmat-medietermer
- Gielddaid ja fylkkagielddaid bálvalustearpmat-termer for kommunal og fylkeskommunal forvaltning.

vuejnedh oaidnit gæhttjat

SE:

Synliggjøre samiske språk i det offentlige rom

Utviklingen de siste årene har bidratt til at samisk språk er blitt mer synlig. Både samer og ikke-samer møter samisk språk i flere sammenhenger enn tidligere. Det er imidlertid stort sett det samiske majoritetsspråket, nordsamisk, som er blitt mer synlig. For at de tre samiske språkene skal få en likeverdig utvikling må de synliggjøres og formidles i det offentlige rom. Regjeringen har derfor et spesielt fokus på å synliggjøre lulesamisk og sørsamisk i tillegg til nordsamisk.

Synliggjøring av de samiske språkene er en viktig faktor for å motivere og stimulere den samiske befolkningen til å bruke og å lære samisk. Å møte de samiske språkene i det offentlige rom er viktig for at samiske barn, unge og voksne kan identifisere seg med språkene og få interesse for å utvikle sin bruk av samisk språk.

Bruk av samiske språk i aviser, TV og radio, i film, musikk, på internett, i litteratur og på skilt bidrar til å øke statusen til de samiske språkene. Videre bidrar synliggjøring av språkene til at den ikke-samiske befolkningen får større bevissthet og kunnskap om de samiske språkene.

Samiske aviser og avissider på samisk er en viktig kilde til å stimulere samiske lesere til bruk av samisk. Avisene spiller også en viktig rolle som formidler av

utviklingen i de samiske språkene og kan bidra til at flere utvikler sitt ordforråd på samisk, og har slik betydning i revitaliseringen og fornyingen av alle de samiske språkene. Medietilsynet har foretatt en utredning om hvordan pressestøtten til samiske aviser i større grad kan stimulere til bruk av alle de samiske skriftspråkene. Sametinget har igangsatt et kartleggingsprosjekt for sørsamiske medier.

Film, TV og andre medier er viktige for å synliggjøre de samiske språkene og for å understøtte barn og unges språklige utvikling. Samiske barn og unge bør kunne møte sitt språk og sin kultur i sammenhenger som er relevante for barne- og ungdomskulturen generelt. Spesielt betydningsfullt er dette i lulesamiske og sørsamiske områder og andre områder hvor samisk ikke er dagligspråk i lokalsamfunnet. I følge NRK-plakaten skal NRK ha jevnlige programmer for samiske barn og unge.

Dubbing av barnefilmer kan også være en god måte å stimulere samiske barns språkutvikling. Teksting av film er en kilde til lesing for barn og unge. Teksting av fjernsynsprogrammer og filmer kan derfor være et godt middel for å stimulere samiske barns og unges leseferdigheter og være en viktig faktor i språkutviklingen. Film & Kino vil derfor prioritere eventuelle søknader om versjonering til samisk.

Et av virkemidlene i Kulturdepartementets satsing på film er å gi tilskudd til regionale filmsentra. Fra 2009 er det gitt statlig tilskudd til Internasjonalt samisk filmsenter. Filmsenteret er viktig for å utvikle den samiske filmen og samiske filmskapere. De statlige midlene til filmsenteret skal gå til utvikling og pro-

duksjon av kortfilm og dokumentarfilm, kompetansehevede tiltak og tiltak for barn og unge.

Litteratur er en viktig formidler av kultur og holdninger. Litteratur bidrar videre til å stimulere til tolkning og vurdering ut fra eget språk og egen kultur. God samisk litteratur for barn og unge kan stimulere til mer lesing. Sametinget vil igangsette en treårig prøveordning for innkjøpsordning for samisk skjønnlitteratur og musikk/ joik. Sametinget tar sikte på å gjennomføre tiltaket i 2011-2012. Sametinget vil sette i gang et prosjekt med litteraturstipend for samiske barn og unge 2012 -2013.

For at barn og unge skal utvikle et godt samhandlingsspråk har de behov for å bruke samisk språk på fritiden. Lokale møteplasser er viktig for å stimulere sosial, kulturell og samiskspråklig aktivitet, og en arena for formidling av språk og kultur mellom eldre og yngre generasjoner. Mange frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle som møteplasser. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil, i samarbeid med berørte departementer og Sametinget, arrangere en konferanse for å oppsummere erfaringer med slike møteplasser.

Samiske stedsnavn og skilting på samisk

Å bruke samiske stedsnavn på skilt (stedsnavnsskilt og vegvisningsskilt) er viktig for å gjøre samisk språk og samisk tilstedeværelse synlig. Det som er avgjørende for at det skal skiltes på samisk, er om det samiske stedsnavnet brukes av folk på stedet. Det gjøres i loven ikke forskjell på områder innenfor eller utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.

For at det skal kunne skiltes med samiske stedsnavn må stedsnavnet være godkjent og registrert i Sentralt stedsnavnregister. Som oftest starter prosessen med at kommuner, organisasjoner eller privatpersoner henvender seg til skiltmyndigheten. Hvem skiltmyndighet er, er regulert i skiltforskriften § 29, og avhenger av vegens tilhørighet. For riksveg og fylkesveg har regionvegkontoret i utgangspunktet myndigheten alene. For kommunal veg har kommunen skiltmyndigheten. For privat veg har både regionvegkontoret og kommunen skiltmyndighet.

Skiltmyndigheten kvalitetssikrer foreslått stedsnavn med Statens kartverk før skilt bestilles og monteres

på vanlig måte. Plassering av skilt gjøres av vegvesenet i samarbeid med kommunen, som har lokal kunnskap om stedsnavn. Kostnadene ved vanlig stedsnavnsskilt dekkes av Statens vegvesen når det gjelder skilting på riksveg, mens kostnadene for skilting på fylkesveg og kommunal veg dekkes av hhv. fylkeskommune og kommune.

Tiltak 66. **Kartlegging av vegskilting på samisk**

Samferdselsdepartementet vil be Statens vegvesen føre register over nye vegskilt på samisk og kvensk. Departementet vil vurdere om det er hensiktsmessig å gjøre en kartlegging av eksisterende samiske og kvenske skilt.

Ansvarlig: Samferdselsdepartementet

Møteplasser

I mange områder der det bor samer er ikke samisk dagligspråk i lokalsamfunnet. I disse områdene bør det etableres møteplasser hvor det er lagt til rette for å bruke samisk språk. I områder hvor mange i foreldregenerasjonen har mistet sitt samiske språk er det spesielt viktig å skape møteplasser hvor språk og kunnskap kan overføres fra den eldre generasjonen til den yngre. Samiske språksentre, samiske festivaler, språkleire etc. og andre aktiviteter hvor samisk språk står sentralt spiller en viktig rolle som møteplasser for samiske barn, unge og voksne.

Tiltak 67. **Samiskspråklige møteplasser for barn og ungdom**

Sametinget, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet har etablert et samarbeid om utviklingen av samiske møteplasser for samiske barn og unge. Målsettingen er å framskaffe kunnskap på området som vil ha betydning for faglig utvikling, tiltak og informasjon. Det tas sikte på å arrangere et seminar/en konferanse om temaet i løpet av 2011.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med berørte departementer og Sametinget

Internett

Internett har de siste årene blitt en av de viktigste informasjonskanaler. Internett gir nye muligheter for bruk av de samiske språkene både til informasjon og kommunikasjon. Det er blant annet opprettet et prosjekt for å utvikle meny og informasjon på nordsamisk på Wikipedia. Informasjon om regjeringens samepolitikk er lagt ut på de samiske språkene på regjeringen.no. Sametinget har sine egne informasjonssider, det samme har flere samiske institusjoner. Stadig flere statlige etater legger ut informasjon på samisk.

Sosiale medier på internett er blitt viktige møteplasser for samiske barn, unge og voksne og gir nye muligheter for bruk av de samiske språkene. Mange bruker for eksempel samisk i sin kommunikasjon på Facebook og Twitter.

Internett gir også nye muligheter til å skape programmer på de samiske språkene. Høsten 2010 var det premiere på "NuorajTV" på YouTube, et medietilbud for samisk ungdom på lulesamisk. Prosjektet er bl.a. finansiert av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.

Tiltak 68.

Styrking av samiske språk gjennom sosiale medier

Fylkesmannen i Nordland vil sette i gang et prosjekt for styrking av samisk språk gjennom sosiale medier. Prosjektet skal utføres av Universitetet i Nordland. Tiltaket har som formål å belyse bruken av samisk i sosiale medier og å skissere tiltak for å styrke bruken av samisk i disse mediene. Målgruppe for prosjektet er samisk ungdom. Prosjektet vil igangsettes høsten 2011.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Tiltak 69.

Informasjon på samisk til ungdom

Tjenesten Infonuorra.no har vært drevet av Nordland fylkeskommune siden 2001 som et nettsted for ungdom. Fylkeskommunen har lagt ned tjenesten fra 01.10.2010.

På www.yr.no kan du fra 2010 sjekke værmeldingen både på nordsamisk og kvensk.

Et fremtidig medietilbud på internett for samiske ungdom, må drøftes mellom bl.a Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Sametinget, samt representanter for samisk ungdom. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet bidrar med erfaringer fra utviklingen av nettstedet ungdom.no som er departementenes nettinformasjon med ungdom som målgruppe. Det er avholdt et første møte den 13.12 2010.

Det er behov for å klargjøre hvilke behov for informasjon og nettbaserte møteplasser man har i dag, og hvordan dette best mulig kan organiseres. Det er et åpent spørsmål om en og samme tjeneste i framtida kan fange opp de behov som foreligger på informasjonfeltet for ungdom.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet i dialog med Sametinget og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

NUORAJ TV. 8. september 2010 var premiere-datoen for "NuorajTV". To ungdommer jobber høsten 2010 med å lage saker som interesserer, engasjerer og underholder lulesamisk ungdom. Medietilbudet skal inneholde magasinsaker, humor, fiksjon og nyheter. Målet er å lage saker som ungdom er interessert i. Bakgrunnen for prosjektet er engasjement for det lulesamiske språket. Alle videoer på nettstedet skal være på samisk, men også tekstes til norsk for å nå også dem som ikke behersker samisk fullt ut. Hovedmålgruppen er ungdom alderen 15-28 år med tilknytning til Tysfjord/Hamarøy-området. En viktig del av prosjektet er at ungdom selv skal ha muligheten til å delta ved å sende inn videoer.

Media

NRK skal ifølge vedtektene bidra til å styrke samiske språk, identitet og kultur, og ha daglige sendinger for den samiske befolkningen. NRK Sápmi presenterer daglig nyheter i radio, fjernsyn, internett og Tekst-TV, og sender mer enn 30 timer ukentlig. Størstedelen av NRK Sápmis radio- og tv-sendinger er på nordsamisk, men også lule- og sørsamisk har permanente sendinger. Begge disse språkene har 30 minutters radioprogrammer hver uke og faste nyhetssider på Tekst-TV. Tilbudet omfatter også internett.

Sameradioene i Sverige (SR Sámi Radio), Finland (YLE Sámi Radio) og Norge (NRK Sápmi) har daglige fellessendinger med nyheter og andre aktualitetsprogrammer. Samiske nyheter sendes alle hverdager på NRK1 mellom kl 17 og 18 i programmet *Ođđasat*, som lages i samarbeid med YLE og SVT. Samisk kultur dekkes i radio- og tv-programmet *Árdna*, som sendes hver fredag på norsk i P2, søndager i P1 og på samisk språk regionalt i P1. Den løpende samiske nyhetsoppdateringen på Internett er både på norsk og samisk. Primærspåket er norsk, mens lyd- og bildereportasjer er på samisk.

Programtilbudet på fjernsyn inneholder også barneprogrammer, *Mánáid-TV*. NRK økte antall sendinger per uke fra 2 til 3 i 2009. Programmet sendes både på NRK Super og NRK1, og ligger i tillegg på nettsidene til NRK Super. NRK Sápmi har digitalt radiotilbud døgnet rundt.

De norske kommersielle allmennkringkasterne P4 og Radio Norge er gjennom programvilkår i sine kringkastingskonsesjoner også forpliktet til å sende samiskspråklige og samiskrelaterte programmer. Radio Norge skal blant annet sende 30 timer per år med daglige sendinger for den samiskspråklige befolkningen. Herunder kommer daglige nyhetssendinger og daglige analyser og kommentarer om samiske forhold på norsk språk. Radio Norge skal ifølge konsesjonsvilkårene legge vekt på å inkludere samiske perspektiver i sin programvirksomhet generelt, og i nyhets- og aktualitetsdekningen spesielt.

P4 skal ifølge konsesjonsvilkårene ha minst to daglige nyhetssendinger på samisk. P4 skal sende 400 programmer/innslag og 20 sendetimer per år. P4 har siden 2007 sendt tre nyhetssendinger på samisk hver

dag (kl. 17.57, 01.00 og 02.00). Sendingene produseres for P4 av Kautokeino lokalradio, og legger ifølge P4 vekt på å gi oversikt over det nasjonale, internasjonale og lokale nyhetsbildet med saker av spesiell interesse for den samisktalende befolkningen.

Samiske avistilbud

Det er to samiske dagsaviser, *Ávvir* og *Ságat*. *Ávvir* er på nordsamisk, og *Ságat* er i all hovedsak norsk-språklig. Lokalavisa NordSalten utgir ukentlig avissider på lulesamisk. Lokalavisen *Snåsningen* har fra juli 2009 også startet med sørsamisk avisside.

Samiske aviser mottar tilskudd over en egen post på Kulturdepartementets budsjett. Tilskuddsordningen utgjorde til sammen 22,3 mill. kroner i 2010. Posten ble økt med 5. mill. kroner i 2008 og nær tre millioner kroner i 2009 for å legge til rette for et samisk dagsavistilbud.

Ávvir ble etablert i 2008 som følge av en sammenføring av de to samiske avisene *Min Áigi* og *Áššu*. Avisen har redaksjon i Karasjok og Kautokeino. Videre har avisen underkontor i Alta, Lakselv og Mo i Rana. Fra starten kom avisen ut tre ganger per uke, men fra august 2008 ble antall ukentlige utgivelser økt til fem. Avisen kommer nå ut tirsdag, onsdag, torsdag, fredag og lørdag. Avisen mottok 12,5 millioner kroner i produksjonstilskudd i 2010. Av i alt 4396 produserte sider i 2009 var 3853 på nordsamisk og 543 på norsk.

Ságat ble etablert i Vadsø i 1956 og flyttet til Lakselv i 1981. Avisen har i alt 24 årsverk. Hovedkontoret i Lakselv har 16 ansatte (13,5 årsverk) pluss avisdistributør. I tillegg har avisen distriktskontorer i Tana, Evenes, Karasjok og underkontor i Nord-Troms, Snåsa og Sør-Norge. Fra 1. oktober 2008 gikk avisen over til daglig utgivelse. *Ságat* har nå fem ukentlige utgaver – tirsdag, onsdag, torsdag, fredag og lørdag. Avisen mottok 9,1 mill. kroner i produksjonstilskudd i 2010. Av totalt 6008 produserte sider i 2009 var 205 på nordsamisk og resten på norsk.

Lokalavisa NordSalten er en avis som dekker Steigen, Hamarøy og Tysfjord kommuner i Nordland. Avisen utgis fredager. Avisen mottok i 2010 et tilskudd på 446 000 kroner til produksjon av et innstikk på lulesamisk. Avisen produserte til sammen 60 avissider på lulesamisk i 2009.

Snåsningen ble etablert i 1995 og er en lokalavis for Snåsa kommune. Fra og med 2008 er Snåsa en del av forvaltningsområdet for samelovens språkregler. Avisen startet opp et tilbud på sørsamisk fra 29. juli 2009. *Snåsningen* mottok i 2010 260 000 kroner til produksjon av avissider på sørsamisk. Avisen publiserte 22 sider på sørsamisk i 2009.

Tiltak 70.

Samiske aviser – økt bruk av lulesamisk og sørsamisk

På bakgrunn av konsultasjoner med Sametinget har Kulturdepartementet bedt Medietilsynet om å foreta en utredning av hvordan pressestøtten til samiske aviser i større grad kan stimulere til bruk av nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.

Departementet sendte tilsynets utredning på alminnelig høring 25. august 2009.

Kulturdepartementet har høsten 2010 hatt en dialog med Sametinget om saken.

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Tiltak 71.

Sørsamisk mediesenter

Sametinget vil i gangsette et prosjekt for å kartlegge hvilke muligheter som finnes for utvikling av medietilbud i sørsamisk.

Et kartleggingsprosjekt er igangsatt. Sametinget har hatt møter med en del interesserte i forbindelse med oppfølgingen av konsultasjonene med Kulturdepartementet angående samisk pressestøtte, og arbeidet med å vurdere hvordan man kan gi sørsamene et bedre avistilbud. Møtene var gjensidige informasjonsmøter, hvor Sametinget ba om innspill om hva sørsamene ønsker og hva som er viktig for dem i opprettelsen av et sørsamisk avistilbud. Prosjektet er ikke ferdigstilt.

Ansvarlig: Sametinget

SAMISK SPRÅKNEMND OG UNGDOMSBLADET Š arrangerte i 2010 en novellekonkurranse for lule- og sørsamisk ungdom. I novellekonkurransen kom det inn totalt 6 noveller, en novelle på lulesamisk og 5 noveller på sørsamisk. Novelene vil bli publisert i ungdomsbladet Š.

Litteratur

Tiltak 72. **Innkjøpsordning for samisk litteratur**

Innkjøpsordningen for samisk skjønnlitteratur og musikk/joik er igangsatt som et treårig prosjekt i 2010. Dette er en del av avtalen mellom Sametinget og Samisk kunstneråd (Kunstneravtalen). Innkjøpsordningen skal sikre at kvalitetsutgivelser på samisk distribueres best mulig, og vil også bidra til å synliggjøre samisk språk og kultur.

Ansvarlig: Sametinget

Tiltak 73. **Litteraturstipend for samisk ungdom**

Sametinget gjennomførte i 2002 et vellykket prosjekt med litteraturstipend til samisk ungdom, hvor et antall stipender ble gitt etter søknad. Prosjektet inkluderte skrivekurs for stipendmottakerne. Sametinget tar sikte på å gjennomføre tilsvarende tiltak i 2012-2013. Det vil stimulere til økt bruk av samisk og til rekruttering av samiske forfattere på alle samiske språk.

Ansvarlig: Sametinget

Film

Film & Kino administrerer Norsk kino- og filmfond. Film & Kino forvalter en tilskuddsordning for teksting av kinofilm. Det følger av forskriften at tilskudd kan gis til dekning av kostnader forbundet med teksting av kinofilm "med norsk eller samisk tale". Formålet er

å gjøre "norsk- og samiskspråklige kinofilmer tilgjengelige for hørselshemmede". I 2003 ble det gitt støtte til teksting av Olsenbanden jr. til samisk. Film & kino støtter også teksting av DVDer. I 2009 støttet Film & Kino samisk teksting av DVD-utgivelsen "Min mors hemmelighet".

Et annet formål som fondsmidlene skal brukes til er "dubbing av film for barn". Målet er å gjøre filmer for yngre aldersgrupper tilgjengelige i norsk språkdrakt. Støtten gis både til interessant kommersiell film og til barnefilm med en snevrere målgruppe. Det ble gitt støtte til versjonering (dubbing) av åtte kinofilmer i 2009.

Film & Kino støtter også distribusjon av kvalitetsfilm på DVD (S-filmordningen). I 2009 ble det gitt støtte til 180 spille- og dokumentarfilmer. I tillegg ble 28 norske kortfilmer støttet. Tre millioner kroner er satt av til ordningen i 2010. Støtte kan bl.a. gis til dubbing av barnefilm. Tatt i betraktning det manglende tilbudet av samiskspråklig barnefilm på DVD legger Kulturdepartementet til grunn at eventuelle søknader om versjonering til samisk vil bli høyt prioritert av Film & Kino.

INTERNASJONALT SAMISK FILMSENTER

Internasjonalt samisk filmsenter skal fremme samisk filmskaping og samisk film i Sverige, Norge, Finland og Russland. Senteret skal opprettholde og utvikle den samiske filmproduksjonen. Dette innebærer å styrke fagkunnskapene innenfor området levende bilder, såvel blant befolkningen som filmarbeidere, og å arbeide for bevisstgjøring om film som kunstnerisk uttrykk, samt virksomhet som står i denne forbindelse.

Internasjonalt samisk filmsenter skal kanalisere de produksjonsmidlene som selskapet rår over til profesjonelle filmarbeidere, for produksjon av filmprosjekter innen fiksjons-, dokumentar- og animasjonsfilm på samisk, i selskapets geografiske dekningsområde. Fra 2009 er det gitt statlig tilskudd til Internasjonalt samisk filmsenter. De statlige midlene til filmsenteret skal gå til utvikling og produksjon av kortfilm og dokumentarfilm, kompetansehevende tiltak og tiltak for barn og unge.

For 2011 er tilskuddet til Internasjonalt samisk filmsenter på 2,5 mill. kroner. Tilskuddet er dermed økt med 1 million kroner siden oppstarten i 2009.

Behov for forskning og kunnskapsutvikling

Gjennom undervisning ved barnehager, skoler og i høyere utdanning får stadig flere samiske barn, unge og voksne ferdigheter i og kunnskap om de samiske språkene. Gjennom media, litteratur, teater, film og musikk er det samiske språket synlig på en rekke samfunnsarenaer. Språkene blir brukt i det politiske liv og i den offentlige forvaltning og i samiske institusjoner. Bruken av de samiske språkene bidrar til en stadig utvikling av språkene.

Det er imidlertid stort behov for systematisk kunnskapsutvikling og forskning på alle språkene og alle områder når det gjelder samiske språk. Spesielt er det behov for forskning på brukerdelen av samisk språk, på språk og samfunn, samt holdningsendringer når det gjelder bruk av samisk. Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget vil i 2011 sette i gang en større kartlegging av bruk av de samiske språkene.

Kunnskapsutvikling og forskning om samfunnsmessige prosesser knyttet til bruken av samiske språk vil være viktig som grunnlag for større bevissthet om samfunnets ansvar for de samiske språkene. Kunnskapsutvikling og forskning vil også kunne bidra til at samisk språk i større grad settes på dagsorden i den offentlige debatt. Forskning og kunnskapsutvikling vil gi større systematisert forståelse for vilkårene for bruk av de samiske språkene i de forskjellige

samiske områdene. Videre vil slik forskning kunne danne grunnlag for en mer målrettet og systematisert innsats for å styrke og stimulere til utviklingen av de samiske språkene som bruks- og dagligspråk både ut fra lokale og samfunnsmessige behov.

Mye lokal kunnskap og næringskunnskap ligger i de samiske språkene. På mange områder i samfunnet fører språkskiftet fra samisk til norsk til at mange ord og uttrykk forsvinner. Forskning om samisk språk og samfunn bør derfor også ha som mål å ivareta og utvikle tradisjonell språkkunnskap. Pilotprosjektet Árbiediehtu ved Samisk høyskole har som formål å kartlegge, bevare og bruke samisk tradisjonell kunnskap. Prosjektet finansieres av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Sametinget. Det er satt i gang et prosjekt ved Árran – lulesamiske senter som skal bidra til å bevare, synliggjøre og revitalisere bruk av samiske stedsnavn i pitesamisk område.

Bruk av samisk språk som originalspråk i forskningen vil være viktig for språkutvikling og forskningsformidling til den samiskspråklige befolkningen. Bruk av samisk språk i forskningen er et viktig mål i Forskningsrådets Program for samisk forskning II som finansieres av Kunnskapsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet.

Systematisert kunnskapsoppbygging og forskning på sørsamisk og lulesamisk vil være et viktig grunnlag for å bygge opp disse språkene. Det er på denne bakgrunn behov for å bygge opp forskningskompetanse i sørsamisk og lulesamisk. Fornyings-, adminis-

trasjons- og kirke departementet har derfor i 2009 og 2010 øremerket midler til Forskningsrådets Program for samisk forskning II til forskningsinnsats for disse to språkene.

Program for samisk forskning II

Program for samisk forskning II er et eget forskningsprogram under Forskningsrådet. Programmets overordnede mål er å styrke samisk forskning, både når det gjelder kvantitet og vitenskapelig kvalitet. Programmet vil derfor blant annet bidra til rekruttering til samisk forskning på alle nivåer, bidra til rekruttering av samer til forskning og bidra til å utvikle samisk som vitenskapsspråk. Programmet vil bidra til å belyse mangfoldet og variasjonene i de samiske samfunnene gjennom forskning innenfor blant annet språk, tradisjonell kunnskap, muntlige tradisjoner og litteratur, og barns og ungdoms oppvekstvilkår og selvtutvikling. Programmet finansieres av Kunnskapsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet.

Samisk statistikk

Publikasjonen Samisk statistikk fra Statistisk sentralbyrå utgis annet hvert år og inneholder statistikk med relevans for samiske samfunnsforhold i Norge. Utvikling av samisk statistikk er viktig for å få bedre faktagrunnlag om samiske samfunnsforhold. Statistikken inneholder bla. tall på antall barn i samiske barnehager og i barnehager med samisk språkopplæring og antall elever som får opplæring i og på de samiske språkene i grunnskolen. Statistikken vil kunne bidra til at vurderinger og beslutninger bygger på kunnskap, og kan være et viktig hjelpemiddel i arbeidet med å planlegge innsats for de samiske språkene.

Sametinget og Arbeids- og inkluderingsdepartementet etablerte i fellesskap Faglig analysegruppe for samisk statistikk fra 1. oktober 2007. Formålet med analysegruppen er å styrke faktagrunnlaget for vurderinger og beslutninger i konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget. Faglig analysegruppe skal innen 1. oktober hvert år legge fram en rapport til departementet og Sametinget. Rapporten skal, så langt mulig, gi oversikt over og analyse av situasjon og utviklingstrekk i det samiske samfunnet. Rapporten legges til grunn for konsultasjoner mel-

lom statlige myndigheter og Sametinget. Sekretariatet er lagt til Samisk høgskole. Faglig analysegruppe har lagt frem tre rapporter i henholdsvis 2008, 2009 og 2010. Rapportene inneholder bl.a. omtale av utviklingen innen opplæring i og på samiske språk i barnehage og skole.

Tiltak 74.

Utvikling av samisk forskning og høyere utdanning

Kunnskapsdepartementet har oppnevnt et utvalg som skal se på utviklingen av samisk forskning og høyere utdanning i et bredt regionalt, nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Utvalget skal klargjøre på hvilken måte samisk forskning og høyere utdanning kan være premissleverandør for og bidra til samisk samfunnsutvikling. I dette henseende skal utvalget også ta inn over seg rekrutteringssituasjonen til samisk høyere utdanning som et grunnlag for samfunnsutviklingen og for å bygge sterke forskningsmiljøer. Sett i lys av et urfolksperspektiv bes utvalget om å:

- Kartlegge og beskrive utviklingen av eksisterende miljøer innen samisk forskning og høyere utdanning og den profil disse har, diskutere kunnskapsutfordringer og fremme forslag som kan medvirke til tilfredsstillende forskningsaktivitet innenfor områder av stor betydning for utvikling av det samiske samfunnet i et bredt perspektiv.
- Analysere rammer, rollefordeling og betingelser for innflytelse på prioriteringer i samisk forskning.
- Foreslå tiltak for å styrke samarbeid mellom fagmiljøer som utfører urfolkforskning, samisk forskning og høyere utdanning, herunder rammer for strategisk samarbeid, institusjons- og nettverksbygging nasjonalt og internasjonalt.
- Foreslå tiltak som legger til rette for faglig sterke og omstillingsdyktige institusjoner for samisk forskning og høyere utdanning.
- Vurdere utviklingen av Sámi allaskuvla mot en vitenskapelig høgskole og videre mot et urfolkuniversitet, herunder også vurdere hvordan samarbeid innen nordområdene kan bidra til dette.
- Foreslå tiltak for å styrke samisk som forsknings-språk.

VITENSKAPELIG SKRIVEKURS i regi av Senter for samiske studier. Senter for samiske studier ved Universitetet i Tromsø (UiT) skal arrangere et vitenskapelig skrivekurs i samisk i løpet av våren 2011. Kurset er et samarbeidsprosjekt mellom Samisk høgskole og UiT. Målet med kurset er å fremme samisk som vitenskapsspråk og å fremme forskning på samisk. Målgruppen er forskere og studenter ved disse institusjonene som behersker samisk muntlig og skriftlig, men som ikke er vant til å skrive vitenskapelige artikler på samisk. Kursets innhold er todelt, med en språkspesifikk del og en formell del. Den formelle delen tar for seg formelle krav til vitenskapelige artikler, og knyttes opp mot Sámi Dieđalaš áigečála (samisk vitenskapelig tidskrift). Den språkspesifikke delen tar for seg samisk som vitenskapelig språk, med fokus på blant annet tilpasning av fagtermer til nordsamisk. Resultatet av kurset skal være en vitenskapelig artikkel som kan sendes til Sámi dieđalaš áigečála.

Tiltak 75. **Bygge opp forskningskompetanse på sørsamisk og lulesamisk språk**

En systematisert kunnskapsoppbygging og forskning på sør- og lulesamisk vil være et viktig grunnlag for det videre arbeidet med å styrke og utvikle språkene. Det er på denne bakgrunn behov for å bygge forskningskompetanse i disse språkene.

For å styrke både lulesamisk og sørsamisk, ble det i 2009 bevilget nærmere 1,2 mill. kroner til Forskningsrådets samiske forskningsprogram. I 2010 er midlene økt til 1,650 mill. Midlene er øremerket til

forskningsinnsats på disse to språkene, herunder til stipendiatstillinger på doktorgradsnivå.

Program for samisk forskning II har i 2010/2011 innvilget søknader til et prosjekt for terminologiutvikling innenfor sørsamisk estetikk, et om lulesamisk talespråk og et prosjekt om matematikkundervisning i samisk ungdomsskole.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

Tiltak 76. **Kartlegging av bruk av samiske språk**

I samiske tall forteller 2 – kommentert samisk statistikk 2009, er det understreket at det ikke finnes statistikk for hvor mange familier og enkeltpersoner som bruker samisk som dagligspråk, eller hvor mange som mestrer språket. Det understrekes at denne mangelen på statistikk er vanskelig for å få til treffsikker offentlig språkplanlegging.

I utarbeidelsen og oppfølgingen av handlingsplanen er det blitt tydelig at det er behov for mer systematisert kunnskap om *bruken* av de samiske språkene. Mål og tiltak bygget på slik kunnskap kan i større grad gi en mer målbar satsing på utviklingen av de samiske språkene. Et sikrere kunnskapsgrunnlag vil også være viktig for språkplanleggingen på alle nivå i samfunnet, herunder på statlig, regionalt og kommunalt nivå.

Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet vil i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Sametinget sette i gang en større kartlegging av bruk av de samiske språkene. Kartleggingen vil bli igangsatt i 2011. Formål med undersøkelsen er blant annet å få en oversikt over hvor mange som snakker hvert av de samiske språkene og i hvilke sammenhenger de bruker språket. Videre er det viktig å få en bedre oversikt over hvor de samiske språkbrukerne bor og hvor gamle de er.

Ansvarlig: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget

Tiltak 77.

Fag- og ressurscenter

Samisk parlamentarisk råd har utarbeidet et forslag til ny organisering av samisk språkarbeid innenfor Sametingets ansvarsområde. Etter Sametingets syn hadde det ideelle vært å samle det samiske språkfaglige arbeidet under ett fag- og ressurscenter på tvers av landegrensene.

Sametinget har satt av 180 000 kroner til et forprosjekt som skal ta for seg opprettelsen av et mulig fag- og ressurscenter for samisk språkarbeid. Sametingene i Norge, Finland og Sverige har nedsatt en arbeidsgruppe på fire personer som skal se på det organisatoriske ved organiseringen, som personansvar, lønn, pensjon, lokalisering av språkmedarbeidere osv. Arbeidsgruppen ledes av Sametinget i Finland. Det finske Sametinget har søkt om midler fra Interreg til arbeidet.

Ansvarlig: Sametinget

Tiltak 78.

Konferanse om samisk skoleforskning

Det er behov for mer kunnskap om den samiske skolen, og den kunnskapen som er tilgjengelig, må bli bedre formidlet. Sametinget har overfor Forskningsrådet påpekt behovet for mer samisk skoleforskning.

Fylkesmannen i Nordland har på denne bakgrunn bevilget midler til Universitetet i Nordland for å arrangere en konferanse om samisk skoleforskning. Konferansen vil bli avholdt våren 2011.

Ansvarlig: Fylkesmannen i Nordland

Utgitt av:
Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:

Departementenes servicesenter

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 20 00

Publikasjonskode: P-0965 B

Trykk: Kursiv Media As 2/2011 - opplag 2500